

Nr 148

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående ändring i lagen den 25 september 1953 (nr 603) om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet m. m.; given Stockholms slott den 23 mars 1956.

Under åberopande av bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

1) lag angående ändring i lagen den 25 september 1953 (nr 603) om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet;

2) lag om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden; samt

3) lag angående ändrad lydelse av 20 § lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar.

GUSTAF ADOLF

Gunnar Lange

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås — i anslutning till det samtidigt för riksdagen (proposition nr 147) framlagda förslaget om en ny allmän prisregleringslag — viss lagstiftning i syfte att utvidga statens konkurrensbefrämjande verksamhet.

Sålunda föreslås att lagen den 25 september 1953 om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet, enligt vilken förhandling inför näringsfrihetsrådet för att undanröja skadlig verkan av konkurrensbegränsning nu kan ske blott då konkurrensbegränsningen utgöres av kartell eller monopol eller vad därmed jämföras, ändras så att näringsfrihetsombudsmannen och näringsfrihetsrådet får befogenhet att ingripa mot skadlig verkan av alla slag av konkurrensbegränsning. Vidare föreslås att lagen, som nu icke stadgar annan form för ingripande än förhandling inför näringsfrihetsrådet, kompletteras med rätt för Kungl. Maj:t att, då den skadliga verkan av en konkurrensbegränsning innebär att visst pris är uppen-

bart för högt med hänsyn till kostnaderna och övriga omständigheter, på hemställan av näringsfrihetsrådet förordna om högsta pris för en tid av högst ett år.

Förslag till lag om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden framlägges. Lagen innebär, att den i den hittillsvarande prisregleringslagen föreskrivna uppgiftsskyldigheten för företagen göres permanent och samordnas med den uppgiftsskyldighet rörande konkurrensförhållanden som nu gäller enligt 1946 års lag om övervakning av konkurrensbegränsning inom näringslivet. Lagen innehåller också regler om registrering av konkurrensbegränsande överenskommelser i huvudsaklig överensstämmelse med dem som nu upptages i 1946 års lag.

Förslag

till

Lag

angående ändring i lagen den 25 september 1953 (nr 603) om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet

Härigenom förordnas, att 1, 5, 6, 21, 25, 26 och 29 §§ lagen den 25 september 1953 om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

*(Gällande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***1 §.**

I syfte att i vissa fall motverka konkurrensbegränsning inom näringslivet skall, på sätt nedan stadgas, dels gälla förbud mot vissa arter av konkurrensbegränsning, dels ankomma på näringsfrihetsrådet att i fråga om konkurrensbegränsning, som bringas under dess bedömning, genom förhandling söka undanröja skadlig verkan därav.

Med skadlig verkan av konkurrensbegränsning förstås, att konkurrensbegränsningen på ett ur allmän synpunkt otillbörligt sätt påverkar prisbildningen, hämmar verkningsförmågan inom näringslivet eller försvårar eller hindrar annans näringsutövning.

5 §.

Förhandling, varom i 1 § stadgas, må äga rum, då konkurrensbegränsning i andra fall än som avses i 2 och 3 §§ består däri att

1) mellan företagare slutits kartellavtal eller annan liknande överenskommelse eller eljest i samförstånd tillämpas gemensamt förfarande, som berör pris-, produktions-, omsättnings- eller transportförhållanden eller

2) inom viss näringsgren en företagare eller en grupp av företagare,

I syfte att främja en ur allmän synpunkt önskvärd konkurrens inom näringslivet skall, på sätt nedan stadgas, dels gälla förbud mot vissa arter av konkurrensbegränsning, dels ankomma på näringsfrihetsrådet att genom förhandling söka undanröja skadlig verkan av konkurrensbegränsning, som bringas under dess bedömning.

Förhandling, varom i 1 § stadgas, må äga rum, då konkurrensbegränsning i andra fall än som avses i 2 och 3 §§ finnes medföra skadlig verkan.

Med skadlig verkan av konkurrensbegränsning förstås, att konkurrensbegränsningen på ett ur allmän synpunkt otillbörligt sätt påverkar prisbildningen, hämmar verkningsförmågan inom näringslivet eller försvårar eller hindrar annans näringsutövning.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

vilken sammanhålles av gemensamma ägarintressen i företagen, svarar för en väsentlig del av företagsamheten i landet eller del av landet.

Förhandling må ej, med mindre Konungen lämnat tillstånd, gälla verkan utom riket av konkurrensbegränsning. Tillstånd må meddelas endast i den mån det påkallas av hänsyn till överenskommelse med främmande makt.

6 §.

Vid förhandling, varom i 1 § stadgas, skall särskilt eftersträvas att hindra

1) att företagare, på sätt i 5 § 1) sägs, samverka eller tillämpa gemensamt förfarande rörande prissättning eller uppdelning av marknad, där samarbetet är ägnat att väsentligt påverka prisbildningen;

2) att samverkan eller gemensamt förfarande, som avses i 5 § 1), föranleder missgynnande av viss eller vissa företagare; samt

3) att företagare eller grupp av företagare, som avses i 5 § 2), i sin verksamhet missgynnar viss eller vissa företagare.

Förhandling må ej, med mindre Konungen lämnat tillstånd, gälla verkan utom riket av konkurrensbegränsning. Tillstånd må meddelas endast i den mån det påkallas av hänsyn till överenskommelse med främmande makt.

21 §.

Har förhandling — — — — — till Konungen.

Innebär den skadliga verkan att visst pris med hänsyn till kostnaderna och övriga omständigheter är uppenbart för högt och finnes saken vara av allmän betydelse, må Konungen på hemställan av rådet förordna om visst högsta pris, vilket icke må av företagare överskridas utan tillstånd av rådet. Förordnandet skall avse viss tid, högst ett år.

25 §.

Ombudsmannen för näringsfrihetsfrågor liksom ock näringsfrihetsrådet äger av övervakningsmyndighet, som avses i lagen den 29 juni 1946 om övervakning av konkurrensbegränsning inom näringslivet, påkalla

Ombudsmannen för näringsfrihetsfrågor liksom ock näringsfrihetsrådet äger av myndighet, som avses i lagen om uppgiftskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden, påkalla biträde för utredning i fråga,

(Gällande lydelse)

biträde för utredning i fråga, som kan vara av betydelse för förhandling enligt denna lag.

26 §.

Med företagare förstås i denna lag envar som yrkesmässigt säljer viss förnödenhet,

driver rörelse för utförande av viss tjänst åt annan,

utövar rörelse, avseende in- eller utlåning av penningar eller handel med in- eller utländskt mynt eller med värdepapper,

överlåter eller upplåter förmögenhetsrättighet av immateriell art,

upplåter nyttjanderätt till viss förnödenhet eller

utövar sådan hotell- eller pensionärörelse, för vilken fordras myndighets tillstånd.

Med företagare — — — — — av

(Föreslagen lydelse)

som kan vara av betydelse för förhandling enligt denna lag.

Med företagare förstås i denna lag envar som yrkesmässigt

tillverkar, köper eller säljer viss förnödenhet,

driver rörelse för utförande av viss tjänst åt annan,

utövar *försäkringsrörelse* eller rörelse, avseende in- eller utlåning av penningar eller handel med in- eller utländskt mynt eller med värdepapper,

överlåter eller upplåter förmögenhetsrättighet av immateriell art,

upplåter nyttjanderätt till viss förnödenhet eller

utövar sådan hotell- eller pensionärörelse, för vilken fordras myndighets tillstånd.

företagare.

29 §.

Den som bryter mot vad i 2 eller 3 § är stadgat straffes med dagsböter eller, *där omständigheterna äro synnerligen försvårande*, med fängelse i högst ett år.

Den som *uppsåtligen* bryter mot vad i 2 eller 3 § är stadgat straffes med dagsböter eller, *om brottet är grovt*, med fängelse i högst ett år eller dagsböter.

Den som, i fall då förordnande enligt 21 § andra stycket gäller i fråga om priset på förnödenhet eller annat, vid tillhandahållande därav uppsåtligen eller av oaktsamhet, som ej är ringa, begär eller mottager högre pris än som angives i förordnandet eller särskilt av näringsfrihetsrådet meddelat tillstånd, straffes med dagsböter. Är brottet grovt, dömes till fängelse i högst ett år eller dagsböter.

Har någon förövat gärning, som är belagd med straff enligt andra stycket, skall han, där ej särskilda förhållanden till annat föranleda, förpliktas att till kronan utgiva värdet av avtalat eller uppburet vederlag eller, om synnerliga skäl giva anledning därtill, viss del av vederlaget.

*(Gällande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

Husbonde ansvarar för sådant i andra stycket omförmäلت brott, som begås av hans husfolk eller i hans arbete antagen person, liksom vore brottet begånget av honom själv, där brottet skett med hans vetskap och vilja.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1957.

Förslag

till

Lag

om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden

Häriigenom förordnas som följer.

1 §.

Företagare är skyldig att i enlighet med vad i denna lag stadgas lämna de uppgifter som erfordras för att främja allmän kännedom om pris- och konkurrensförhållanden inom näringslivet.

Där på grund av särskilda förhållanden så är nödigt för kontroll eller fullständigande av uppgift som skall lämnas av företagare, är jämväl annan skyldig lämna uppgifter på sätt och i den utsträckning som stadgas för företagare.

2 §.

Med företagare förstås i denna lag envar som yrkesmässigt tillverkar, köper eller säljer viss förnödenhet, driver rörelse för utförande av viss tjänst åt annan, utövar försäkringsrörelse eller rörelse, avseende in- eller utlåning av penningar eller handel med in- eller utländskt mynt eller med värdepapper, överlåter eller upplåter förmögenhetsrättighet av immateriell art, upplåter nyttjanderätt till viss förnödenhet eller utövar sådan hotell- eller pensionatrörelse, för vilken fordras myndighets tillstånd.

Med företagare likställes sammanslutning av företagare.

3 §.

Företagare åligger att till myndighet som Konungen bestämmer efter anmaning lämna uppgift om sådan i anmaningen närmare angiven konkurrensbegränsning, som berör hans verksamhet och har avseende på pris-, produktions-, omsättnings- eller transportförhållanden i riket, samt i övrigt om priser, intäkter, kostnader, vinster och andra förhållanden av beskaffenhet att inverka på prisbildningen.

4 §.

Uppgiftsskyldighet enligt denna lag innebär icke skyldighet att röja yrkeshemlighet av teknisk natur.

5 §.

Närmare föreskrifter om uppgiftsskyldighetens omfattning samt om sättet och tiden för dess fullgörande meddelas av myndigheten.

Myndigheten må därvid förelägga företagare att enligt meddelade anvisningar tillhandahålla konkurrensbegränsande avtal, handelsböcker, korres-

pondens och andra handlingar. Uppgiftsskyldig må jämväl kallas att inställa sig inför myndigheten.

Myndigheten skall iakttaga att företagare icke onödigt betungas vid fullgörandet av uppgiftsskyldigheten.

6 §.

Efterkommes icke anmaning att lämna uppgift, må myndigheten förelägga den försumlige lämpligt vite.

Vite må ock utsättas vid meddelande av föreläggande eller kallelse enligt 5 §.

7 §.

Den som efter kallelse enligt 5 § inställer sig inför myndigheten, äger därför uppbära ersättning enligt grunder som fastställas av Konungen.

8 §.

Över konkurrensbegränsande överenskommelser, om vilka uppgift lämnas eller myndigheten eljest erhåller kännedom, skall föras register (kartellregister).

Om beslut att registrera överenskommelse skall myndigheten ofördröjligen underrätta dem som slutit eller biträtt överenskommelsen.

Med överenskommelse jämsställas stadgar, antagna av sammanslutning av företagare, samt av sådan sammanslutning eljest utfärdade bestämmelser eller föreskrifter.

9 §.

Vad någon i eller för tjänst eller uppdrag hos myndigheten erfarit rörande drift- eller affärsförhållande inom näringslivet må icke yppas i vidare mån än som är erforderligt för tjänstens eller uppdragets fullgörande.

10 §.

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet, som ej är ringa, underlåter att inom förelagd tid lämna uppgift enligt denna lag eller vid uppgiftsskyldighetens fullgörande lämnar oriktig uppgift, straffes med dagsböter.

Är brottet grovt, dömes till fängelse i högst ett år eller dagsböter.

11 §.

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot vad i 9 § är stadgat eller olovligen utnyttjar vad han enligt nämnda paragraf är pliktig att hemlighålla, dömes, där han ej för brottet är underkastad ansvar enligt allmän strafflag, till dagsböter eller fängelse.

Brott, som här sägs, må ej åtalas av allmän åklagare utan att målsägande angivit det till åtal. Skall brottet straffas efter allmän strafflag, gäller vad där stadgas i fråga om rätt till åtal.

12 §.

Förekommer vid domstol mål om utdömande av vite, som utsatts enligt 6 §, eller om brott, varom förmåles i 10 eller 11 §, och finnes målets offentliga handläggning kunna för någon medföra skada genom yppande av affärs- eller driftförhållande, må domstolen förordna, att målet skall handläggas inom stängda dörrar.

13 §.

Talan mot myndighets beslut enligt denna lag föres hos Konungen.

14 §.

Denna lag äger icke tillämpning å överenskommelse mellan arbetsgivare och arbetstagare angående arbetslön och andra arbetsvillkor.

15 §.

Konungen äger meddela de närmare bestämmelser, som erfordras för tillämpning av denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1957.

Genom denna lag upphäves lagen den 29 juni 1946 (nr 448) om övervakning av konkurrensbegränsning inom näringslivet.

Förslag

till

Lag

**angående ändrad lydelse av 20 § lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om
inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar**

Härigenom förordnas, att 20 § lagen den 28 maj 1937 om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

20 §.

Handling som inkommit till *övervakningsmyndighet, varom förmåles i lagen om övervakning av konkurrensbegränsning inom näringslivet*, eller till näringsfrihetsrådet eller ombudsmannen för näringsfrihetsfrågor må, i den mån handlingen innehåller upplysningar om *yrkesutövarers* affärs- eller driftförhållanden, vilkas offentliggörande kan lända honom till men, icke i andra fall än Konungen bestämmer utlämnas förrän tjugu år förflutit från handlingens datum. Vad nu sagts gälle ock hos myndigheten upprättad handling, dock ej kartellregister.

Handling som inkommit till *myndighet, som avses i lagen om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden*, eller till näringsfrihetsrådet eller ombudsmannen för näringsfrihetsfrågor må, i den mån handlingen innehåller upplysningar om *viss företagares* affärs- eller driftförhållanden, vilkas offentliggörande kan lända honom till men, icke i andra fall än Konungen bestämmer utlämnas förrän tjugu år förflutit från handlingens datum. Vad nu sagts gälle ock hos myndigheten upprättad handling, dock ej kartellregister.

¹ Senaste lydelse av 20 §, se SFS 1953: 604.

(Gällande lydelse)

På framställning av vederbörande yrkesutövare eller övervakningsmyndighet, som avses i första stycket, äger Konungen, om särskilda skäl därtill äro, förordna, att kartellregister, såvitt angår däri intagna uppgifter rörande viss överenskommelse, icke må utlämnas tidigare än tjugu år efter det anteckning om överenskommelsen gjorts i registret. Har framställning om sådant förordnande gjorts, må, innan ärendet blivit av Konungen avgjort, kartellregister i den del framställningen avser icke utlämnas. Vad nu sagts gälle ock handlingarna i ärendet; om utlämnande av sådan handling efter ärendets avgörande äge vad i första stycket stadgats motsvarande tillämpning.

(Föreslagen lydelse)

På framställning av vederbörande företagare eller myndighet, som i nyssnämnda lag avses, äger Konungen, om särskilda skäl därtill äro, förordna, att kartellregister, såvitt angår däri intagna uppgifter rörande viss överenskommelse, icke må utlämnas tidigare än tjugu år efter det anteckning om överenskommelsen gjorts i registret. Har framställning om sådant förordnande gjorts, må, innan ärendet blivit av Konungen avgjort, kartellregister i den del framställningen avser icke utlämnas. Vad nu sagts gälle ock handlingarna i ärendet; om utlämnande av sådan handling efter ärendets avgörande äge vad i första stycket stadgats motsvarande tillämpning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1957.

*Utdrag av protokollet över handelsärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den
23 februari 1956.*

Närvarande:

Ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL, NORDENSTAM, LANGE, LINDHOLM.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för handelsdepartementet, statsrådet LANGE, fråga om *ändringar i lagstiftningen rörande konkurrensbegränsningar m. m.* samt anför därvid följande.

Hos Kungl. Maj:t hemställde 1954 års riksdag, att behovet av fortsatt statlig priskontroll och grunderna för den priskontrollerande verksamhet, som kan finnas erforderlig, gjordes till föremål för en förutsättningslös utredning. I enlighet med bemyndigande av Kungl. Maj:t den 17 december 1954 tillkallade min företrädare i ämbetet den 21 december 1954 särskilda sakkunniga för att verkställa en sådan utredning. Utredningen, som antagit benämningen 1954 års priskontrollutredning, avlämnade den 3 december 1955 betänkande, benämnt »Konkurrens och priser», med förslag i ämnet (SOU 1955: 45).¹ Vid betänkandet är fogade förslag till allmän prisregleringslag, lag angående ändring av lagen den 25 september 1953 (nr 603) om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet, lag om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden samt lag angående ändrad lydelse av 20 § lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar. Betänkandet innehåller vidare förslag rörande den organisatoriska uppbyggnaden av de statliga organ som skall syssla med åtgärder mot konkurrensbegränsning.

Över betänkandet med därvid fogade lagförslag har efter remiss yttrandet avgivits av Svea hovrätt, socialstyrelsen, statens hyresråd, statskontoret, statistiska centralbyrån, bank- och fondinspektionen, lantbruksstyrelsen, kommerskollegium, försäkringsinspektionen, statens priskontrollnämnd, näringsfrihetsrådet, ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Kronobergs, Kristianstads, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Värmlands, Västmanlands, Gävleborgs, Västernorr-

¹ Betänkandet är undertecknat av ordföranden i näringsfrihetsrådet, f. d. lagmannen Alfred Bexelius, ordförande, byråchefen Gustav Cederwall, ekonomen i svenska metallindustriarbetareförbundet fil. lic. Hans Hagnell, ledamoten av riksdagens andra kammare hemmansägaren Fridolf Jansson, sekreteraren i tjänstemännens centralorganisation fil. lic. Arne Nilstein, ledamoten av riksdagens andra kammare direktören Erik Nygren, direktören Holger Ohlin, ledamoten av riksdagens första kammare distriktsöverläraren Dagmar Ranmark, direktören Ragnar Sachs, ordföranden och chefen för statens priskontrollnämnd ledamoten av riksdagens andra kammare Erik Severin samt ledamoten av riksdagens andra kammare revisorn Erik Strandh.

lands samt Norrbottens län, Sveriges grossistförbund, Sveriges köpmannaförbund — som bifogat ett av Sveriges speceri- & lanthandlareförbund samt Sveriges färghandlares riksförbund gemensamt avgivet yttrande — Sveriges industriförbund, Sveriges hantverks- och småindustriorganisation, Sveriges lantbruksförbund, tjänstemännens centralorganisation, Sveriges akademikers centralorganisation, landsorganisationen i Sverige, svenska arbetsgivareföreningen — som endast instämmer i det av Sveriges industriförbund avgivna yttrandet — svenska bankföreningen, svenska sparbanksföreningen, inköpscentralernas aktiebolag ICA, kemisk-tekniska och livsmedelsfabrikanters förening, kooperativa förbundet, riksförbundet landsbygdens folk, svensk industriförening, svenska företagens riksförbund, svenska försäljnings- och reklamförbundet, Sveriges centrala restaurangaktiebolag, Sveriges hotell- och restaurangförbund, Sveriges husmodersföreningars riksförbund samt Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund. Kommerskollegium har vid sitt yttrande fogat yttranden från Stockholms handelskammare, Östergötlands och Södermanlands handelskammare, Smålands och Blekinge handelskammare, Skånes handelskammare, Västergötlands och norra Hallands handelskammare, handelskammaren för Örebro och Västmanlands län, handelskammaren i Gefle, Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare samt Norrbottens och Västerbottens läns handelskammare.

Chefen för finansdepartementet har förut denna dag anmält utredningens förslag till allmän prisregleringslag. Han har därvid, liksom utredningen, förordat att en ny prisregleringslag av beredskapskaraktär antages, som ger Kungl. Maj:t möjlighet att tillgripa prisreglering vid extraordinära tillfällen, medan sådan möjlighet icke skall föreligga i normala tider. Såsom en förutsättning för sitt ställningstagande har chefen för finansdepartementet angivit att lagstiftning även i övrigt sker i huvudsaklig överensstämmelse med utredningens förslag, som i dessa delar innebär en viss ökning av samhällets konkurrensbefrämjande verksamhet samt en reglering av näringslivets skyldighet att lämna uppgifter angående de förhållanden som inverkar på prisbildningen.

Jag anhåller nu att få upptaga utredningsförslaget i dessa delar.

I. Ändringar i lagen den 25 september 1953 om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet

ALLMÄNNA SYNPUNKTER

Gällande bestämmelser

Enligt lagen den 25 september 1953 om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet skall det dels vara förbjudet att utan tillstånd tillämpa s. k. fast bruttopris eller anbudskartell och dels ankomma på näringsfrihetsrådet att genom förhandling söka undanröja

skadlig verkan av konkurrensbegränsning, som bringas under rådets bedömande (1 § första stycket samt 2 och 3 §§).

Med skadlig verkan förstås enligt lagen, att konkurrensbegränsningen på ett ur allmän synpunkt otillbörligt sätt påverkar prisbildningen, hämmar verkningförmågan inom näringslivet eller försvårar eller hindrar annans näringsutövning (1 § andra stycket). För att förhandling skall kunna äga rum måste alltså rådet först konstatera att skadlig verkan enligt denna bestämmelse föreligger.

Förhandling kan emellertid ej äga rum vid vilken typ av konkurrensbegränsning som helst utan endast i två fall. Det första av dessa är det s. k. kartellfallet, varmed avses att mellan företagare slutits kartellavtal eller annan liknande överenskommelse eller eljest i samförstånd tillämpas gemensamt förfarande, som berör pris-, produktions-, omsättnings- eller transportförhållanden. Det andra fallet är då monopol föreligger. Detta är enligt lagen förhållandet när inom viss näringsgren en företagare eller en grupp av företagare, vilken sammanhålls av gemensamma ägarintressen i företagen, svarar för en väsentlig del av företagsamheten i landet eller del av landet (5 §).

Vid förhandling skall enligt lagen särskilt eftersträvas att förhindra vissa konkurrensbegränsande åtgärder. Denna föreskrift avser kartell eller därmed jämförbar överenskommelse rörande prissättning eller uppdelning av marknad, om den är ägnad att väsentligt påverka prisbildningen, samt missgynnande av viss eller vissa företagare i såväl kartell- som monopolfallet (6 §).

Näringsfrihetsrådet består av ordförande och åtta ledamöter, som utses av Kungl. Maj:t. Ordföranden och en ledamot, som förordnas till vice ordförande, skall vara lagkunniga och erfarna i domarvärv. Tre av ledamöterna skall vara sådana som särskilt kan anses företräda företagarintressen och tre skall vara representanter för konsument- och löntagarintressen (7—9 §§).

Framställning om förhandling inför rådet göres av den av Kungl. Maj:t förordnade ombudsmannen för näringsfrihetsfrågor. Därest ombudsmannen i viss fråga beslutar att icke göra sådan framställning, kan framställning göras av företagare, som beröres av den ifrågavarande konkurrensbegränsningen, eller av sammanslutning av konsumenter eller löntagare (14 och 16 §§).

Har förhandling påkallats, skall först sammanträde hållas för avgörande av frågan om föreskrivna betingelser för förhandling föreligger. Vid detta sammanträde skall parterna å ömse sidor lämnas tillfälle att framlägga sina synpunkter på denna fråga. Ombudsmannen skall kallas till sammanträdet även om han ej är sökande. Är det uppenbart att framställning ej förtjänar avseende, kan den avslås utan sammanträde (18 §).

Finner rådet på grund av vad som förekommit vid dylikt sammanträde att stadgade betingelser för förhandling föreligger, skall rådet besluta om förhandling (19 §).

Förhandling skall äga rum vid sammanträde inför rådet eller i vissa fall dess ordförande (20 §).

I princip är sammanträdena enligt lagen offentliga. Sammanträde inför lyckta dörrar kan hållas endast om det kan antagas att till följd av offentligheten yrkeshemlighet skulle röjas eller förhandlingsarbetet försvåras (23 §).

Leder förhandling icke till att den skadliga verkan av den förevarande konkurrensbegränsningen undanröjes, åligger det näringsfrihetsrådet att anmäla detta till Kungl. Maj:t, försåvitt saken anses vara av större vikt (21 §). Annan befogenhet än förhandling och anmälan till Kungl. Maj:t stadgas icke. Lagen innehåller ej regler om särskilda befogenheter för Kungl. Maj:t i fråga om ingripande mot konkurrensbegränsning.

Näringsfrihetsrådets beslut enligt lagen kan ej överklagas (24 §).

Med företagare förstås enligt lagen envar som yrkesmässigt driver rörelse, avseende försäljning av förnödenhet, utförande av tjänst, in- eller utlåning av penningar, handel med mynt eller värdepapper, överlåtande eller upplåtande av förmögenhetsrättighet av immateriell art, upplåtande av nyttjanderätt till förnödenhet eller ock hotell eller pensionat, för vars drivande fordras myndighets tillstånd (26 §).

Sammanslutning av företagare likställes med företagare och stadgar för sammanslutning av företagare liksom även bestämmelser eller föreskrifter som utfärdats av sådan sammanslutning jämföras i tillämpliga delar med överenskommelse (26 och 27 §§).

Lagen äger icke tillämpning å överenskommelse mellan arbetsgivare och arbetstagare angående arbetslön och andra arbetsvillkor (28 §).

Härutöver innehåller lagen föreskrifter om behörighet att vara ledamot i rådet (11 §), om jäv, i vilket avseende reglerna om domarjäv äger tillämpning (13 §), om rådets beslutförhet (12 §), om formen för ansökan (17 §), om vitesföreläggande vid inställelse (22 §) m. m.

Här må erinras, att *varudistributionsutredningen* i sitt i maj 1955 avgivna betänkande »Pris och prestation i handeln» (SOU 1955:16) även berörde frågan om statens verksamhet i syfte att motverka konkurrensbegränsning. Nämnda utredning ansåg att man under normala förhållanden icke borde tänka sig några statliga befogenheter till ingrepp i prissättningen utom på sådana områden, där konkurrensbegränsningar förekommer. Enligt varudistributionsutredningen är det vidare angeläget att näringsfrihetsrådets befogenheter utsträcker så att även den situation som uppkommer då ett fåtal ledande företag dominerar en viss varumarknad utan att ha ingått några prisöverenskommelser kan bli föremål för förhandling enligt 1953 års lag. Utredningen hade nämligen funnit att denna situation, den s. k. oligopolsituationen, gärna ledde till anpassning mellan de dominerande företagens prissättning och till prisledarskap gentemot de mindre företagen inom branschen.

Betänkandet har remissbehandlats.

Utredningen

Utredningen anser att det gentemot 1953 års lag kan anmärkas, att dess effektivitet är försvagad i två avseenden, dels genom att den ger den övervakande myndigheten, näringsfrihetsrådet, endast förhandlande befogenhet men icke möjlighet till direkt föreläggande, dels genom att den icke täcker alla typer av konkurrensbegränsningar.

Rörande frågan om lagen bör utvidgas till att avse andra typer av konkurrensbegränsning än kartell och monopol uttalar utredningen, att det vid första påseende kan förefalla, som om många betydelsefulla konkurrensbegränsningsfall skulle falla utom lagens räckvidd. Så är emellertid icke fallet. Flertalet konkurrensbegränsningar av större betydelse kan i grunden hänföras till någon av de nämnda två grupperna, sådana dessa definierats i lagtexten. Det förekommer dock konkurrensbegränsningar, som icke kan bli föremål för förhandling enligt lagen.

Utredningen lämnar en översikt av de vanligaste arterna av konkurrensbegränsningar och undersöker därvid närmare, hur en utvidgning av lagen kommer att verka i jämförelse med den nu gällande.

Utredningen anser det ådagalagt, att kartellavtal och liknande överenskommelser förekommer i ganska stor omfattning inom näringslivet. De faller generellt under lagens bestämmelser. Den omständigheten, att lagen uppställer förekomsten av avtal eller samförstånd mellan företagarna som en förutsättning för ingripande, kan emellertid medföra vissa bevisningssvårigheter. Lagens avfattning kan således i vissa fall tänkas lägga hinder i vägen för ingripanden som är påkallade ur allmän synpunkt. I denna del kommer en utvidgning av lagen till alla typer av konkurrensbegränsningar att medföra en förbättring.

Av rent monopolistiska företag nämner utredningen främst de rättsliga monopol, som tillskapats genom lagstiftningen om handel med sprit och tobak. Vidare nämnes de rättsliga eller faktiska monopol, som sammanhänger med att staten till övervägande del handhar de viktigaste kommunikationsmedlen, nämligen järnvägs-, post-, telegraf- och telefonväsendet, och med att staten bedriver nyetableringskontroll på viktiga områden, t. ex. beträffande den yrkesmässiga biltrafiken. Dylika monopol är visserligen tillkomna i direkt syfte att tjäna allmänna intressen men kan otvivelaktigt, om ensamrätten icke handhaves på avsett sätt, också få en ur allmän synpunkt skadlig verkan. Med avseende å flertalet av de fall, då en enda företagare behärskar en så stor del av marknaden inom en bransch eller beträffande en viss vara, att man kan tala om en faktisk monopolställning för honom, föreligger enligt vad utredningen fortsättningsvis framhåller en så kraftig konkurrens från utlandet, att man måste tveka att beteckna företaget som monopolistisk. Utredningen finner att den nuvarande lagstiftningen kan betecknas som effektiv vad angår de egentliga monopolen.

En typ av monopolistiska företeelser, som utredningen också nämner i detta sammanhang, är de, som tillskapats genom lagstiftningen om patent samt om skydd för mönster och modeller. Även lagstiftningen om skydd för litterär och konstnärlig äganderätt och om rätt till fotografiska bilder nämnes. Av ännu större betydelse är de monopolliknande företeelser, som uppkommit på grund av märkesvarusystemet och i viktiga avseenden åtnjuter rättsligt skydd genom varumärkeslagstiftningen. Från de egentliga monopolen skiljer sig märkesmonopolen därutinnan, att varken något rättsligt eller faktiskt hinder föreligger att föra i handeln varor med likartade eller t. o. m. exakt samma egenskaper som märkesvaran men att varumärket likväl särpräglar varan på ett sätt, som kan försvåra effektiv konkurrens.

Märkesmonopolen omfattas enligt utredningen i princip icke av 1953 års lag i dess nuvarande lydelse. Utvidgas lagen till att avse alla slags konkurrensbegränsningar skulle de däremot komma att inbegripas under den. Härvid är dock att märka, att ingripande i fråga om märkesmonopolen — liksom beträffande de rättsliga monopolen — givetvis icke kan ske enbart av den anledningen, att vederbörande utnyttjar sin av rättsordningen givna ensamrätt. Däremot är ett ingripande möjligt, om man går utöver denna ram och utnyttjar monopolställningen t. ex. till att framtvunga eller understödja annan konkurrensbegränsning.

Utredningen behandlar vidare oligopolen. Med oligopol avses den situation, som uppstår, då verksamheten inom en bransch eller ett varuområde kommit att till övervägande del ligga i händerna på ett fåtal större företagare. Faran med ett oligopol ligger — förutom i att det med lätthet utvecklar sig till en öppen eller förtäckt kartell — däri, att ett fåtal företags dominans helt allmänt medför risk för att konkurrensen försvagas. Särskilt är detta fallet, när oligopolet förenas med andra konkurrensbegränsande företeelser, t. ex. en vidsträckt användning av märkesvarusystemet. Vanligen torde verkningarna framträda i en stielhet i fråga om prisbildningen, vartill motsvarighet saknas i ett läge med mera effektiv konkurrens. Ofta är konkurrensen inriktad på andra omständigheter än pris och kvalitet, t. ex. på reklam, varornas yttre utstyrsel, servicedetaljer etc. Vanligt är också, att företagen inom ett oligopol tillämpar strängt exklusiva försäljningsmetoder, faktisk marknadsuppdelning eller andra åtgärder, som är ägnade att ytterligare begränsa konkurrensen utöver vad oligopolsituationen i och för sig behöver innebära. Utredningen vill icke uttala någon bestämd uppfattning i frågan, huruvida de skadliga verkningar, som oligopolen kan medföra, hittills varit särskilt framträdande här i landet. Ett försök att närmare klarlägga hithörande förhållanden skulle ta betydande tid i anspråk samt fordra avsevärda personella och materiella resurser. En dylik utredning framstår dessutom som överflödig, eftersom man på teoretisk väg kan fastslå, att oligopolsituationen *kan* medföra de nämnda verkningarna, och lagen — på sätt närmare beröres i det följande — föreslås begränsad till de fall, då skadlig verkan kan konstateras. Verkningarna av

ett oligopol är för övrigt till stor del av sådan art, att spørsmålet om deras omfattning och betydelse ytterst måste förbli en omdömesfråga.

I sin nuvarande utformning ger 1953 års lag icke någon möjlighet att inskrida mot gruppbildningar inom näringslivet av förevarande art under andra förutsättningar än att i samförstånd tillämpat gemensamt förfarande kan påvisas eller presumeras förekomma mellan företagen. Föres oligopolen in under lagen innebär detta alltså en påtaglig utvidgning av lagens tillämpningsområde.

Utredningen erinrar fortsättningsvis om att det vid sidan av de nu nämnda arterna av konkurrensbegränsningar, vilka i allt väsentligt verkar horisontellt, d.v.s. berör blott företagare i samma produktions- eller distributionsled, tidigare förekommit ett system, vilket gått ut på att en fabrikant eller grossist för sina varor bestämt ett visst fast bruttopris att tillämpas vid återförsäljningen och därigenom förhindrat priskonkurrens mellan detaljisterna. Särskilt vanligt har detta varit i fråga om märkesvaror. Sedan systemet i princip förbjodits genom 1953 års lag, har man på de håll, där bruttopriser tidigare varit vanliga, i stor utsträckning övergått till en annan form av vertikal prissättning, nämligen genom riktpriiser, som anges av fabrikanter. Central prissättning i form av riktprislistor förekommer även horisontellt genom branschorganisationerna.

De nuvarande reglerna i 1953 års lag innebär, att möjlighet finnes att inskrida mot sådana företeelser, som beror på tillämpning av horisontella riktpriiser, om de medför skadlig verkan t. ex. i form av utpräglad prisstelhhet. Däremot är det icke möjligt att med stöd av denna lag ingripa mot verkningarna av vertikala riktpriiser i andra fall än sådana, där detta system tillämpas av en företagare, som kan betecknas som monopolist, eller bedrivs i samförstånd med andra företagare på sådant sätt, som lagen jämställer med en kartellbildning. En lagändring på förut antytt sätt skulle medföra möjlighet till ingripande även i fråga om en vertikal riktpriissättning, så snart denna medför ur samhällets synpunkt skadliga verkningar. Framhållas bör, att detta givetvis ej alltid är fallet utan att en tillämpning av riktprissystemet ofta kan betecknas som direkt förmånlig ur allmän synpunkt.

En annan form av konkurrensbegränsning, som otvivelaktigt förekommer i viss utsträckning, är att näringsidkare eller sammanslutningar av sådana vidtager direkt repressiva åtgärder mot den som bedriver en ur deras synpunkt obekväm konkurrens. Erfarenheterna tyder dock knappast på att sådana åtgärder är särskilt vanliga. De fall av repressalier, som är kända, har mestadels bestått i åtgärder för att hindra varuleveranser till fronderande näringsidkare. En leveransvägran behöver icke i och för sig anses såsom någon särskilt anmärkningsvärd företeelse. En sådan kan t. ex. bero på mistro till köparens solvens eller helt enkelt på den omständigheten, att säljaren icke kan tillgodose alla köpare och därför måste träffa ett val dem emellan. Över huvud bör det i princip anses stå en säljare fritt att själv välja sina försäljningsmetoder och därmed i viss omfattning även sin kund-

krets efter vad han bedömer som förmånligast ur sin speciella synpunkt. Selektiv försäljning kan därför icke i och för sig bedömas såsom skadlig, utan den måste liksom andra former av konkurrensbegränsningar bedömas efter sina verkningar i det särskilda fallet. Härvid är uppenbarligen det fallet förtjänt av särskild uppmärksamhet, då en återförsäljare eller en grupp av sådana i en eller annan form övar påtryckning på sina leverantörer för att förmå dem att inställa leveranserna till en annan återförsäljare.

Under alla förhållanden anser utredningen det klart, att den selektiva försäljningen hör till de företeelser, som det ur allmän synpunkt är skäl att uppmärksamma vid en lagstiftning om sådana företeelser inom näringslivet, vilka begränsar den fria konkurrensen.

För närvarande faller repressaliefall under 1953 års lag blott då monopol eller kartell föreligger. Däremot kan ingripande i allmänhet icke ske mot en åtgärd, som vidtagits på föranstaltande av någon enstaka konkurrent. Det är därför jämförelsevis lätt att kringgå lagstiftningen på denna punkt. Upphåves regeln att lagens tillämpning är inskränkt till monopol- och kartellfallen, kommer i princip alla fall av repressalier att kunna föranleda ingripande genom ombudsmannen för näringsfrihetsfrågor, oavsett huruvida samförstånd om åtgärden kan påvisas eller icke.

Prisdifferentiering innebär automatiskt, att köpare som får olika prisvillkor kan komma i olika konkurrensläge. Detta är klart motiverat, om prisdifferentieringen anknyter till de kostnadsskillnader, som köpare förorsakar säljare genom sina skiftande inköpsvanor, t. ex. genom olika orderstorlek, tidpunkt för ordergivning m. m. I själva verket är en sådan prisdifferentiering en förutsättning för att konkurrensen automatiskt skall kunna anses åstadkomma en rationell struktur. En prisdifferentiering går emellertid ofta utöver kostnadsskillnaderna. Den får då karaktären av prisdiskriminering, d. v. s. ett gynnande eller missgynnande av en enskild köpare i förhållande till andra, utan att detta kan motiveras med de olika prestationer som utföres. En sådan prisdiskriminering kan få konkurrensbegränsande karaktär, och enligt nuvarande lag kan den göras till föremål för undersökning och förhandling endast om den utövas av monopolföretag eller företag i kartellsamverkan. Prisdiskrimineringen kan emellertid även tänkas vara skadlig i andra fall, där de nämnda förutsättningarna för lagens tillämpning icke föreligger, vilket motiverar en utvidgning av lagen i detta avseende. Här är emellertid fråga om en särskilt svårbedömd företeelse. Det måste nämligen uppmärksammas, att åtgärder mot prisdiskriminering i sig själva kan få en konkurrensbegränsande verkan, eftersom det ofta är just i kampen om de stora kunderna med stark maktställning som priskonkurrensen kommer i gång. Därest man utvidgar 1953 års lag till att omfatta all prisdiskriminering, oavsett vem som utövar den, synes därför, om icke särskilda skäl till ett annat bedömande finnes i ett visst fall, ingripande mot prisdiskriminering endast böra äga rum i de fall, då den bidrar till att verkningsförmågan inom näringslivet hämmas.

Utredningen, som tillägger att den gjorda uppräknningen av särskilda slag av konkurrensbegränsningar icke gör anspråk på att vara fullständig men att den torde omfatta alla fall av mera väsentlig betydelse, i vilka ett behov av ingripande kan antagas bli aktuellt, menar, att de från lagens nuvarande tillämpningsområde uteslutna förhållandena *kan* verka konkurrensbegränsande — ehuru de icke behöver vara det — och att denna konkurrensbegränsning *kan* vara samhällsskadlig — ehuru den icke behöver vara det. På detta område har man för närvarande prisreglering såsom ett instrument att påverka förhållandena. Utredningen anser en utvidgning av 1953 års lag vara en nödvändig förutsättning för att man skall släppa prisregleringsinstrumentet. Den korta tillämpningstiden för 1953 års lag utgör enligt utredningens mening icke något argument mot en effektivisering av den. Oavsett hur lång erfarenhet man får av lagen, ändras icke slutsatsen, att det föreligger *möjlighet* för att samhällsskadliga konkurrensbegränsningar uppstår, utan att näringsfrihetsrådet kan förhandla med berörda företagare. Utredningen föreslår på grund av det anförda att 1953 års lag ändras så att den kommer att omfatta alla former av konkurrensbegränsningar.

Utredningen påpekar att lagen icke innehåller någon uttrycklig definition av begreppet konkurrensbegränsning. Med konkurrensbegränsning i vidaste bemärkelse torde man böra förstå varje omständighet, som innebär eller har till följd att konkurrensen icke är fullkomligt fri och ohämmad. Givetvis är avsikten ej, att ingripande skall ske, så snart en konkurrensbegränsning i denna mening föreligger. Utredningen finner det knappast vara möjligt att redan genom den begreppsbildning, varå lagen grundar sig, utesluta de fall av ofullständig konkurrens, mot vilka samhället icke har någon anledning att ingripa, d. v. s. då ofullständigheten i konkurrensen icke lett eller kan befaras leda till att de ur samhällets synpunkt gynnsamma verkningarna av konkurrensen uteblir eller väsentligt försvagas. Det kan, fortsätter utredningen, måhända mot utredningens förslag invändas, att det allmännas intresse icke påkallar ingripande i mer än en bråkdel av de fall, som formellt kommer att falla under bestämmelserna i lagen, och att tillämplighetsområdet därför borde kunna bestämmas snävare än vad förslaget innebär. Önskemålet om en närmare avgränsning av de fall, som kan tagas under behandling av ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor och näringsfrihetsrådet, är emellertid tillgodosett genom det i 1953 års lag förekommande stadgandet att förhandling blott kan äga rum angående sådana konkurrensbegränsningar, som i det givna fallet medför skadlig verkan. Härigenom och genom den i lagen givna definitionen av begreppet skadlig verkan har i själva verket alla de fall, då det allmänna intresset icke kräver inskridande från myndigheternas sida, blivit undantagna från lagens tillämplighetsområde.

En avsevärd inskränkning ligger i regeln att konkurrensbegränsningens verkningar skall framträda på ett ur allmän synpunkt otillbörligt sätt. Sådana företeelser, som i annat sammanhang skyddas av lagstiftningen, t. ex.

patenträttigheter, kan på grund härav i allmänhet icke bli föremål för ingripande. Härutöver torde inskränkningen innebära, att lagen icke bör komma till användning för inskridanden mot andra företeelser än sådana, vilkas verkan är så pass vittgående, att frågan överhuvud kan sägas utgöra ett allmänt intresse. Härigenom bortfaller bl. a. sådana spörsmål, som icke har någon avsevärd ekonomisk betydelse i det särskilda fallet eller är av större vikt ur principiell synpunkt. Den uppställda inskränkningen är av betydelse icke blott med hänsyn till de tillämpande myndigheternas arbetsbörda utan även för de enskilda näringsidkarna, vilka har ett befogat intresse av att icke bli utsatta för ingripanden beträffande andra frågor än sådana av någorlunda stor betydelse.

En annan och viktigare inskränkning i lagens tillämpningsområde ligger däri, att man såsom skadlig betecknat blott sådan verkan av en konkurrensbegränsning, som består antingen i påverkan på prisbildningen eller i hämmande av näringslivets verkningsförmåga eller i hinder för annans näringsutövning. Lagen har alltså positivt genom uppräkningsangivet de fall, då det ur allmän synpunkt kan anses påkallat, att ingripande äger rum. Det torde icke med fog kunna göras gällande, att uppräkningsangivet är onödigt omfattande. Däremot kan måhända sägas, att de i lagen brukade uttrycken medger en ganska fri tillämpning med hänsyn till omständigheterna i skilda fall. Detta är emellertid snarast att anse som en fördel och torde för övrigt på grund av ämnets natur vara ofrånkomligt.

Ytterligare framhåller utredningen att lagen icke går så långt som till att förklara de konkurrensbegränsande företeelser, vilka avses i uppräkningsangivet, såsom otillåtliga, utan blott anger förutsättningarna för att en näringsidkare skall vara skyldig att inlåta sig i förhandling om bästa sättet för undanröjande av deras skadliga verkningar. Vidare har man genom sammansättningen av den myndighet — näringsfrihetsrådet — på vilken lagtillämpningen i sista hand ankommer, sökt skapa garantier för att prövningen sker på ett i allo objektivt sätt.

Utredningen anser för sin del, att lagstiftningens tillämplighetsområde är på ett lämpligt sätt avgränsat genom de nu åberopade bestämmelserna. Den av utredningen förordade lagreformen synes sålunda icke böra medföra någon saklig ändring i dessa.

Utredningen finner att det moment i rådets verksamhet, som består i avgörandet av frågan om stadgade betingelser för förhandling föreligger, genom den föreslagna lagändringen kommer att bli av avsevärt större betydelse än förut, eftersom alla konkurrensbegränsningar skall kunna upptagas vid förhandling under den enda förutsättningen, att de har en ur allmän synpunkt skadlig verkan. Man kan t. o. m. förutse, att det kommer att bli en av rådets huvuduppgifter att avgöra, när sådan verkan skall anses föreligga, och att på detta område söka skapa en praxis, som i erforderlig mån kompletterar lagreglerna.

Vidare framhåller utredningen att förhandlingarna har till ändamål att åstadkomma en uppgörelse, med vilken man på ömse sidor kan åtnöjas.

Innehållet i den uppgörelse, till vilken en förhandling inför näringsfrihetsrådet leder, kommer givetvis att variera efter förhållandena i varje särskilt fall. Det bör framhållas, att man från det allmännas sida icke nödvändigtvis behöver eftersträva, att en förefintlig konkurrensbegränsning helt avlägsnas. En konkurrensbegränsning kan ingalunda alltid sägas medföra skadliga verkningar ur det allmännas synpunkt; tvärtom fullföljer många sådana ett syfte, som även ur denna synpunkt är beaktansvärt. Vad man åsyftar är blott att undanröja de ur allmän synpunkt skadliga verkningarna av en konkurrensbegränsande företeelse.

Utredningen finner att vissa svårigheter kan förutses möta, då det gäller att förhandlingsvägen komma till rätta med sådana konkurrensbegränsningar, som icke består i vissa konkreta åtgärder från näringsidkarnas sida utan hänför sig till ofullkomligheter i näringslivets struktur, t. ex. monopol och oligopol. I dylika fall kan ju förhandlingen icke gärna tänkas gå ut på att undanröja själva konkurrensbegränsningen, d. v. s. monopolet eller oligopolet. Däremot är det väl tänkbart att genom förhandling undanröja eller begränsa sådana skadliga följdföreteelser av konkurrensbegränsningen, som består i exempelvis olämplig prispolitik, alltför exklusiva försäljningsmetoder, outsiderbekämpning m. m. I sådana fall, där man kan säga sig, att den bristande konkurrensen lett till att effektiviteten inom näringsgrenen är mindre än den kunde och borde vara, kan det givetvis vara svårare att nå en lösning förhandlingsvägen. Eftersom företagen i allmänhet är positivt inställda till rationaliseringar, är det emellertid icke otänkbart, att man genom förhandling kan nå överenskommelse t. ex. om att göra försök med syfte att utvärdera lönsamheten ur företagens och det allmännas synpunkter av sådana rationaliseringar på viss eller vissa punkter, som anses särskilt önskvärda, och att man på detta sätt kan bidra till att utvecklingen trots den ofullständiga konkurrensen får ett ur samhällets synpunkt godtagbart förlopp.

Såsom förut nämnts anser utredningen att det gentemot 1953 års lag kan anmärkas att dess effektivitet är försvagad även i det avseendet att den ger näringsfrihetsrådet enbart förhandlande befogenhet men icke möjlighet att genom direkt föreläggande ingripa mot samhällsskadlig verkan av konkurrensbegränsning. Utredningen finner att lagen verkat så kort tid, att det är svårt att redan nu avgöra, huruvida denna svaghet är av någon praktisk betydelse. Utredningen framlägger därför med ett undantag icke något förslag till vidgade befogenheter i förevarande avseende. Undantaget gäller det tänkbara fallet, att en konkurrensbegränsning medför skadlig verkan, bestående i alltför hög prissättning, och att rättelse icke kan vinnas förhandlingsvägen. I prissättningsfrågor är företagens ekonomiska intresse mera direkt engagerat än vad fallet är beträffande sådana konkurrensbegränsningar, som tagit sig uttryck på annat sätt än i priset. Frånvaron av varje maktmedel kan enligt utredningens mening i dylika fall göra det svårt att nå en godtagbar uppgörelse enbart ge-

nom förhandling. Dessa svårigheter kan förväntas bli framträdande, om möjligheten att tillgripa direkt prisreglering reserveras för vissa särskilda förhållanden. För det fall att konkurrens icke kan åstadkommas förhandlingsvägen, bör därför möjlighet fortfarande finnas att fastställa ett högsta pris för förnödenheten eller tjänsten i fråga. Med hänsyn till vanskligheten att avgöra, vad som är ett skäligt pris bör detta dock icke ske i andra fall än när ett pris är uppenbart orimligt och innebär ett utnyttjande av brister i konkurrensen.

Av det anförda anser utredningen framgå, att behovet av ett stadgande, som ger möjlighet att i nu avsedda fall ingripa med förordnande om högsta pris, är permanent. Å andra sidan har man anledning förmoda, att blotta förhandenvaron av ett dylikt stadgande så avsevärt underlättar möjligheterna till uppgörelse förhandlingsvägen, att det endast sällan behöver tillämpas. Något hinder möter icke mot att denna undantagskaraktär kommer till synes genom att stadgandet får en formulering, som utesluter att det kan komma till användning i oträngt mål. Såsom utgörande en del av den permanenta näringslagstiftningen har en dylik regel sin rätta plats i 1953 års lag.

Med beaktande av de nu anförda synpunkterna föreslår utredningen, att i lagen införes en bestämmelse som möjliggör fastställande av högsta pris, då det av en företagare tillämpade priset står i uppenbart missförhållande till kostnaderna. En förutsättning bör dessutom vara, att prissättningen först upptagits till förhandling inför näringsfrihetsrådet utan att överenskommelse kunnat uppnås.

En fråga för sig är, huruvida befogenheten att förordna om högsta pris skall läggas i näringsfrihetsrådets hand. Denna lösning vill utredningen för sin del icke förorda. I syfte närmast att betona stadgandets undantagskaraktär föreslår utredningen, att fastställandet av högsta pris i nu avsett fall skall ankomma på Kungl. Maj:t efter framställning av näringsfrihetsrådet. Däremot kan åt rådet lämpligen uppdragas att vid behov medge undantag från eller jämkningar i ett meddelat förordnande om högsta pris.

Om ett högsta pris åsättes enligt de nu skisserade reglerna, bör detta icke betyda, att saken för framtiden får därvid bero. Tvärtom bör frågan om den konkurrensbegränsning, som föranlett åtgärden, vid första lägliga tillfälle upptagas på nytt och möjligheterna till uppgörelse därvid omprövas. Med hänsyn härtill synes ej erforderligt och knappast heller lämpligt, att ett förordnande om högsta pris får gälla under obegränsad tid. Utredningen föreslår, att giltighetstiden begränsas till ett år från den dag, då förordnandet meddelades. Detta utesluter givetvis icke, att nytt förordnande bör kunna meddelas efter utgången av denna tid, om förutsättningar därför föreligger.

Utredningen erinrar om att under förarbetena till 1953 års lag ett flertal överläggningar angående lagens utformning hölls mellan delegerade, utsedda av chefen för handelsdepartementet, samt representanter för Sveriges grossistförbund, Sveriges hantverks- och småindustriorganisation, Sveriges industriförbund, Sveriges köpmannaförbund och Sveriges lantbruksförbund.

Vid överläggningarna nåddes i allt väsentligt enighet om den utformning, som lagen senare fick. Enär det möjligen kan göras gällande, att ett genomförande av de utav utredningen förordade ändringarna i konkurrensbegränsningslagen innebär ett ensidigt frångående från statsmakternas sida av vad som förutsattes eller kan anses överenskommet vid nyssnämnda överläggningar, har utredningen funnit lämpligt att inhämta yttrande från organisationerna. Från dessa har därvid lämnats det beskedet, att de icke ämnar åberopa 1953 års »överenskommelse» såsom hinder mot den förordade utsträckningen av konkurrensbegränsningslagen, under förutsättning att utredningens förslag blir enhälligt och att detsamma icke skärpes.

Yttrandena

Äsikten att prisregleringens avskaffande förutsätter en utvidgning av 1953 års lag delas av *landsorganisationen i Sverige*, som uttalar, att avskaffande av prisregleringen under mera normala förhållanden självfallet förutsätter att samhällets övervakning av och ingrepp mot samhällsskadliga konkurrensbegränsningar sker med snabbhet och effektivitet. Detta anser *landsorganisationen* för närvarande ej vara fallet. Även *överståthållarämbetet* finner de föreslagna åtgärderna motiveerade som ett led i den nuvarande prisregleringens avskaffande.

Sveriges grossistförbund anser däremot, att något reellt samband mellan ett avskaffande av prisregleringen och en skärpning av lagstiftningen mot konkurrensbegränsningen i själva verket ej finns, och *Sveriges industriförbund* vill starkt ifrågasätta huruvida en utvidgning av 1953 års lag är en nödvändig förutsättning för prisregleringens släppande. Priskontrollnämnden har visserligen enligt tidigare gällande direktiv haft att särskilt uppmärksamma sådan prissättning, som sammanhängt med konkurrensbegränsande företeelser. I och med att 1953 års lag trädde i kraft den 1 januari 1954 har emellertid denna bestämmelse utgått ur direktiven. Under de två senaste åren har priskontrollnämnden alltså icke haft något åläggande att vaka över konkurrensbegränsningar och har veterligt icke heller varit verksam i sådant avseende i nämnvärd utsträckning. Det har emellertid icke förports — och icke heller av utredningen gjorts gällande — att detta förhållande lett till några olägenheter ur allmän synpunkt. Med hänsyn härtill har förbundet svårt att inse, att priskontrollnämndens avveckling i och för sig skulle nödvändiggöra en utvidgning av 1953 års lag.

Förslaget om utvidgning av näringsfrihetsrådets förhållningsbehörighet enligt 1953 års lag godtages av de flesta av de myndigheter, som yttrat sig i frågan. Direkt avstyrkande är endast länsstyrelsen i Älvsborgs län. Kritiska synpunkter uttalas särskilt av kommerskollegium men även av länsstyrelserna i Kronobergs, Kristianstads och Västernorrlands län. De flesta av företagarnas organisationer ställer sig mera avvisande till förslaget, ehuru blott svenska företagares riksförbund, sven-

ska försäljnings- och reklamförbundet, Sveriges hotell- och restaurantförbund samt Sveriges speceri- & lanthandlareförbund och Sveriges färghandlares riksförbund direkt avstyrker. Även handelskamrarna ställer sig avvisande, men det är blott Östergötlands och Södermanlands handelskammare samt Västergötlands och norra Hallands handelskammare som uttryckligen avstyrker. Löntagarorganisationerna tillstyrker förslaget liksom övriga ej förut nämnda remissinstanser utom Sveriges lantbruksförbund.

Till stöd för sitt avstyrkande av förslaget åberopar *länsstyrelsen i Älvsborgs län* att länsstyrelsen anser ändringen överflödigt.

Sveriges färghandlares riksförbund samt *Sveriges speceri- & lanthandlareförbund* anför att det med hänsyn till att lagen varit i kraft så kort tid är opåkallat att skärpa den, innan verkningarna av den kunnat närmare överblickas. Förbunden befarar att utvidgningen skall få olyckliga och svårbedömda konsekvenser. Det skulle icke finnas någon bestämd inriktning och klar avgränsning för en verksamhet, där det är svårt att på ett tidigt stadium avgöra vad som skall betraktas som nödvändigt och lämpligt att angripa. Förbunden är icke motståndare till att verkligt samhällsskadliga konkurrensbegränsningar undanröjes. Den nuvarande lagstiftningen ger emellertid möjlighet därtill. — Delvis liknande synpunkter anföres av *svenska företagares riksförbund* samt *Östergötlands och Södermanlands handelskammare*.

Svenska försäljnings- och reklamförbundet, som i princip ej vill motsätta sig en utvidgning av lagen så att myndigheterna får möjlighet att ingripa mot varje fall av skadlig konkurrensbegränsning, hävdar att man genom att ensidigt inrikta sig mot vissa befarade negativa drag i olika försäljningsmetoder riskerar att upphäva deras kanske helt dominerande positiva verkningar. Våra kunskaper om det komplicerade samspel, som kännetecknar de moderna försäljningsmetoderna, är enligt förbundets mening begränsade. Förbundet anser det därför i princip riktigast att avstyrka ingrepp i form av konkurrenslagstiftning till dess det frågekomplex, som modern försäljning utgör, närmare analyserats och verkningarna av olika åtgärder klarlagts.

Kommerskollegium uttalar att det visserligen är en olägenhet att den nuvarande lagstiftningen fått ett alltför begränsat tillämplighetsområde men finner att ett genomförande av utredningens förslag lätt skulle få ej önskvärda följder. Utredningens förslag innebär enligt kollegium i själva verket, att teoretiskt varje åtgärd som vidtagits eller underlåtits av en företagare kan bli föremål för förhandling. Utredningen avser nämligen med konkurrensbegränsning i vidaste bemärkelse varje omständighet, som innebär eller har till följd att konkurrensen icke är fullkomligt fri och ohämmad. Ett förhandlingsförfarande skulle således kunna inledas i anledning av en konkurrensbegränsning, som ej är beroende av vederbörande företagares beteende utan är en omedelbar följd av omständigheter över vilka han icke råder, t. ex. varubrist, lagstiftning, eller statliga reglering-

ar. Detta antyder huru vanskelig lagtillämpningen måste bli, om utredningens utvidgningsförslag godtages; mycket stora krav finge ställas på förmågan och omdömet hos de myndigheter som handlägger hithörande frågor. Vidare skulle förslaget medföra svårigheter för den enskilde företagaren att i förväg avgöra, om ett visst beteende sedermera kan komma att bedömas som samhällsskadligt. Kollegium hyser sålunda farhågor för att en så obegränsad utvidgning av lagen som utredningen föreslagit skulle kunna skapa osäkerhet och misstro inom näringslivet ävensom leda till missförstånd, allt till men för framåtskridandet. Även om den omständigheten, att lagen icke inrymmer en mera vidsträckt befogenhet för myndigheterna än att förhandla om konkurrensbegränsningar, är ägnad att minska betänkligheterna, kan kollegium icke finna att den är avgörande för frågans lösning. Lagens verkliga innebörd kan missförstås av mången näringsutöware. Frukten att hans beteende kan bli bedömt som åtminstone moraliskt förkastligt kan hämma honom i hans verksamhet genom att han avstår från att ingå överenskommelser som rent av kan vara konkurrensbefrämjande eller eljest ägnade att höja effektiviteten inom näringslivet. Kommerskollegium anser det önskvärt att man närmare angiver i vilka fall av konkurrensbegränsning förhandling får äga rum. Det är dock möjligt att en sådan precisering är praktiskt ogörlig. Tänkbart vore också att närmare angiva eller begränsa förhandlingsmålen. Kollegium finner det icke tillfredsställande att lagstiftningen skall bygga huvudsakligen på att vad i förarbetena uttalats också skall följas vid tillämpningen.

Oklarheten i de föreslagna lagreglerna påtalas även av *länsstyrelsen i Kronobergs län*, som anser en omarbetning av dem böra företagas, och av *länsstyrelsen i Kristianstads län*, som ifrågasätter huruvida icke prövningen av lagförslaget bör anstå till dess erfarenheter vunnits om hur prissförhållandena utvecklas efter prisregleringens avskaffande.

Även *Stockholms handelskammare* anmärker att lagstiftningen skulle komma att omfatta så gott som varje företeelse i det moderna samhället av icke blott civil- och immaterialrättslig utan även familjerättslig natur, som kan tänkas medföra att konkurrensen icke är fullständigt fri och ohämmad. En sådan utvidgning av lagstiftningen måste inge betänkligheter, särskilt som det icke kan påvisas några missförhållanden inom näringslivet, som kan motivera utvidgningen. Kammaren anser jämväl starka praktiska skäl tala mot förslaget. Även om lagstiftningen tillämpas med omdöme går det icke att bortse från att den kan tjäna som underlag för trakasserier av olika slag. Vid snart sagt varje form av exempelvis diskriminerande prissättning eller försäljningsvägran skulle finnas möjlighet för den part som känner sig förfördelad att anmäla saken till näringsfrihetsombudsmannen, som knappast kan underlåta att utreda frågan. Genom den publicitet en sådan anmälan kan få, kan många gånger skadliga följder uppkomma för de anmälda företagen, även om anmälan ej föranleder någon åtgärd. Kammaren anser att en uttrycklig förutsättning för förslagets genom-

förande är att sådana fall av konkurrensbegränsningar uteslutes, som icke är av allmän betydelse och som icke uppenbarligen är av beskaffenhet att hindra eller försvåra annans näringsutövning. Kammaren tillägger att sådana konkurrensbegränsningar som oligopol, selektiv försäljning och liknande knappast lämpar sig för en förhandling, vilken torde ha sin största betydelse då det gäller kartellavtal och dylika överenskommelser. Kammaren anser sig av dessa skäl icke kunna tillstyrka förslaget i denna del. Till stöd för denna ståndpunkt åberopar kammaren ytterligare att näringsfrihetsrådet enligt sin instruktion redan har möjlighet att i den utsträckning det prövas lämpligt genom överläggningar med näringsorganisationer och företagare söka främja fri konkurrens inom näringslivet. Rådet kan således uppta överläggningar även om konkurrensbegränsningar som ej faller under 1953 års lag. Någon skyldighet för näringsidkare att ingå på sådana förhandlingar finns visserligen ej, men kammaren kan svårigen föreställa sig att någon skulle undandra sig begärda förhandlingar. Kammaren ifrågasätter om ej dylika förhandlingar skulle vara ägnade att skapa förtroende mellan näringsliv och myndighet och sålunda att främja lagstiftningens syfte. Ett sådant förfaringssätt har den obestriddiga fördelen att det icke kan utnyttjas i trakasserande syfte.

Sveriges industriförbund har i princip icke något att invända mot en utformning av 1953 års lag, som ger myndigheterna möjlighet att ingripa mot skadlig konkurrensbegränsning överhuvudtaget. Något praktiskt behov av en utvidgning av lagen i nuvarande läge har emellertid icke påvisats. Ej heller har räckvidden av en sådan utvidgning — t. ex. beträffande oligopolen — i någon mån belysts av utredningen. En utvidgning i enlighet med utredningens förslag är enligt förbundets uppfattning desto mindre påkallad som vissa av de företeelser, som skulle omfattas därav, ännu under förarbetena till gällande lag uttryckligen förklarades icke böra föranleda något samhälleligt ingripande. Innan en skärpning av lagen eventuellt genomföres, anser förbundet verkningarna av den nuvarande lagstiftningen böra ytterligare någon tid avvaktas. Förbundet kan av dessa skäl icke tillstyrka utredningens förslag om utvidgning av 1953 års lag.

Sveriges hantverks- och småindustriorganisation finner av liknande skäl att det icke är tillfredsställande att utan föregående noggranna utredningar utvidga lagen. Även *Sveriges grossistförbund* framför snarlika synpunkter. Därest en utvidgning av lagen sker, bör enligt förbundets mening i varje fall en rimlig begränsning genomföras. Då detta svårigen torde kunna ske genom att i lagen uppräknas de fall, som lagen skall omfatta, bör i motiven klart utsägas, att i dess tillämpning alla sådana fall skall uteslutas, som icke är av allmän betydelse och som icke uppenbarligen är av sådan beskaffenhet att de väsentligt hindrar eller försvårar annans näringsutövning. Jämväl *Sveriges lantbruksförbund*, som anser sig icke kunna tillstyrka den föreslagna utvidgningen, uttalar att en utvidgning i varje fall bör ta sikte på vissa preciserade typer av konkurrensbegränsning. *Riksförbundet landsbygdens folk*, som däremot ej vill ställa sig avvisande till

en utvidgning av 1953 års lag om en sådan åtgärd förknippas med avskaffande av den nuvarande prisregleringen, anser likaså en precisering av förslaget innebörd nödvändig i de fortsatta förarbetena. Eljest kan den för en fortsatt snabb framstegstakt inom näringslivet erforderliga villigheten till risktagande äventyras på grund av ovisshet om statsmakternas inställning till vidtagna dispositioner. Förbundet förklarar att dess tillstyrkan av förslaget är förknippad med förutsättningen att en sådan precisering kommer till stånd.

Sveriges Köpmannaförbund finner att de motiv utredningen framlägger för utvidgningen av lagen icke är bärande. Förbundet beklagar att det ej varit möjligt att i denna för näringslivet betydelsefulla lag eller i varje fall i motiven mera exakt ange de fall där ingripande skall förekomma. Förbundet anger icke uttryckligen sin principiella inställning till förslaget men av yttrandet synes kunna utläsas att förbundet ej ställer sig helt avvisande till en utvidgning av lagen.

Kemisk-tekniska och livsmedelsfabrikanter s förenings anser, med hänsyn dels till att behovet av en utvidgning av lagen är relativt obetydligt och dels till att den tillämpats så kort tid, att det i varje fall är rimligt att avvakta med lagens utvidgning till dess en bedömning av behovet därav kan ske. Även *länsstyrelsen i Västernorrlands län* finner med hänsyn till lagens korta verkningstid tveksamt om dess tillämpningsområde nu bör utvidgas.

Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare yttrar att den föreslagna utvidgningen inger betänkligheter. Eftersom man på detta komplicerade område ej kan på förhand fastslå var gränsen går mellan samhällsnyttigt och samhällsskadligt, synes det kammaren som om enda möjligheten vore att näringsfrihetsrådet utbildar en praxis som ej blott avser att avskaffa missbruk där sådana finns utan också anger riktlinjer för den konkurrensvilliga och expansiva företagsamheten. Kammaren anser att man bör räkna med att rådets avgöranden blir i hög grad prejudicerande för verksamheten inom berörda områden under lång tid framåt. Det är därför enligt kammarens mening mycket viktigt att man går ytterligt varligt fram och under den första tiden hellre »friar än fäller». Man måste nämligen komma ihåg att åtskilliga av de företeelser som kan verka konkurrensbegränsande också kan ha en klart effektivitetshöjande verkan ur samhälls-ekonomisk synpunkt.

Såsom skäl för sitt tillstyrkande av förslaget om förhandlingsmöjligheter-*nas* utsträckning till konkurrensbegränsningar av alla slag anför *näringsfrihetsrådet* att statsmakterna måste vidtaga särskilda åtgärder för att främja konkurrensen. Trots det inskränkande villkoret att konkurrensbegränsningen skall medföra skadlig verkan, kan utvidgningen visserligen tänkas leda till olägenheter på grund av svårigheten för den enskilde företagaren att i förväg avgöra, huruvida ett visst handlingssätt sedermera kan komma att bedömas såsom otillbörligt. Men med nämnda utgångspunkt framstår det som en olägenhet att den nuvarande lagstiftningen icke med-

ger rätt till förhandling i alla de fall, där en skadlig verkan av en konkurrensbegränsning föreligger. Enligt rådets uppfattning är denna olägenhet så påtaglig, att de anförda betänkligheterna icke bör få hindra en utvidgning av lagens tillämplighetsområde. Rådet har emellertid funnit sig böra pröva huruvida en så oinskränkt utvidgning som utredningen förordat är erforderlig. Sålunda vore det önskvärt att i själva lagtexten angiva i vilka fall förhandling bör kunna äga rum. Vid sin prövning av detta spörsmål har emellertid rådet fått klart för sig, att denna väg icke är praktiskt framkomlig. Det torde vara ogörligt att så noggrant beskriva de olika konkurrensbegränsningarna, att icke misstolkningar kan ske och därmed osäkerhet fortfarande vara för handen. Härtill kommer att en uppräknings i lagen av bestämda konkurrensbegränsningar aldrig kan göras uttömmande, varför det skulle bli nödvändigt att ändra lagen så snart en ej tidigare beaktad form av konkurrensbegränsning anmäler sig. På grund härav har rådet nödgats övergiva tanken på en mera ingående utformning av lagtexten. Rådet har härvid även beaktat, att här är fråga endast om förhandlingar och icke förelägganden. Rådet uttalar emellertid att rådet finner förslaget böra tolkas så att det ej är meningen att förhandling skall komma till stånd i samband med en konkurrensbegränsning, som är oberoende av de närmast berörda företagens handlande och som alltså är en omedelbar följd av exempelvis en naturlig varuknapphet eller en statlig reglering. Förhandlingsförfarandet skall inskränkas till sådana fall, där konkurrensbegränsningen hänför sig till ett beteende från företagares sida. Övriga fall få föranleda en hänvändelse till de statliga myndigheter som genom handels- eller näringspolitiska åtgärder kan påverka varutillgången och konkurrensförhållandena. Utnyttjar den enskilde begränsningen på ett ur allmän synpunkt otillbörligt sätt, finner rådet att förhandling bör kunna äga rum. — *Landsorganisationen i Sverige och ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor* tillstyrker förslaget på i stort sett samma skäl. Landsorganisationen tillägger bl. a. att i vissa fall olika konkurrensbegränsningar är invädda i varandra. Det är, även ur praktiska synpunkter, otillfredsställande om dessa ej skulle kunna granskas i ett sammanhang. Vidare framhåller landsorganisationen att det bör kunna godtagas att näringsfrihetsrådet i sin praktiska verksamhet gör lämpliga gränsdragningar mellan områden och företeelser som må och icke må behandlas. Det väsentliga är enligt landsorganisationens mening att kriterierna på vad som skall bedömas såsom samhällsskadlig verkan enligt nuvarande lag även gäller för de områden som genom utvidgningen kan bli föremål för bedömning.

Kooperativa förbundet anser utvidgningen av näringsfrihetsrådets behörlighet till sådan konkurrensbegränsning, som nu ej täcks av lagen, vara av stor betydelse. Förbundet påpekar emellertid att om en sammanslagning av företag i större enheter med åtföljande tryck på den mindre företagaren skulle komma att anses som otillbörlig genom att försvåra eller hindra dennes näringsutövning, skulle otvivelaktigt paragrafen kunna verka konkurrenshämmande i stället för konkurrensfrämjande. En lagstiftning eller lagtillämpning i denna anda förbiser, att en effektiv konkurrens också kan

resultera i utrensning av icke konkurrensdugliga företag. Förbundet håller visserligen ej för troligt, att lagen i praktiken kommer att tolkas på detta sätt, men har dock anledning att befara, att den anförda formuleringen kan komma att ge upphov till framställningar till näringsfrihetsrådet, vilka kan bidra till en onödig ökning av dess arbetsbelastning och därigenom försvåra dess handhavande av sina centrala arbetsuppgifter.

Enligt *inköpscentralernas aktiebolag ICA* kan det måhända göras gällande att man i fråga om oligopolen rör sig på ett område där förhållandena är oklara och att man bör avstå från att öppna möjlighet till ingripanden till dess närmare utredning om dessa företeelser föreligger. Med hänsyn till den av bolaget hyllade principen om den fria konkurrensens avgörande betydelse för prisbildningen vill bolaget icke motsätta sig förslaget i denna del. Jämväl *svensk industriförening*, som uttalar att en lagstiftning med syfte att motverka kartellbildningar och monopol är ett av de viktigaste och nödvändigaste komplementen till samhällets garantier för näringsfrihet, godkänner att 1953 års lag utvidgas på förslaget sätt. Ej heller *statens pris-kontrollnämnd* har något att erinra mot förslaget.

Synpunkter på de olika former av konkurrensbegränsning som enligt förslaget skulle falla under lagen anföres i en del yttrandena.

Sälunda anser *kemisk-tekniska och livsmedelsfabrikanternas förening* att märkesvarusystemet ej bör inbegripas i de konkurrensbegränsningar, som omfattas av lagen. Märkesvarorna är enligt föreningens uppfattning ägnade att möjliggöra en ur konsumenternas synpunkt värdefull konkurrens, icke minst i kvalitetshänseende. Redan nu är de branscher, inom vilka märkesvarusystemet framför allt tillämpas, undantagna från direkt prisreglering utan att några olägenheter torde ha uppkommit därav. Å andra sidan framhåller *tjänstemännens centralorganisation* att det i den marknadstyp, som nu dominerar, är av värde att även märkesmonopolen, under förutsättning att skadlig verkan bedömes föreligga, skall kunna falla under lagstiftningen.

Oligopolen är enligt *näringsfrihetsrådet* vanligen en naturlig följd av fri konkurrens. Genom rationella metoder och lägre priser har ett fåtal företag undanträngt flertalet konkurrenter. Konkurrensen torde i flertalet fall avhålla från missbruk av oligopolställning. Visserligen förekommer oligopol inom ett förhållandevis stort antal branscher i vårt land. Konkurrensen från utlandet spelar emellertid en betydande roll. Konkurrens förekommer även från andra varor, som är mera eller mindre utbytbara mot oligopolets vara. Rådet vill ej förneka att oligopol kan medföra skadliga verkningar, ehuru dessa i det enskilda fallet kan vara svåra att klarlägga. Rådet anser dock sannolikheten för att en oligopolsituation medför skadlig verkan vara ringa, framför allt när sinsemellan konkurrerande block eller företagsformer uppträder på marknaden eller då konkurrens förekommer på nyss nämnda sätt. Erfarenheterna visar dock enligt rådets åsikt att missförhållanden på grund av förekomsten av märkesvaror har lättare att uppkomma

i en oligopolsituation. Rådet uttalar att det mången gång måste bli vanskligt att bedöma oligopolfallet rätt och framhåller att i detta fall särskilt stora krav ställes på varsamhet och omdöme vid prövningen och vid valet av förhandlingsmål eller andra åtgärder inom den föreslagna lagstiftningens ram. Vidare yttrar rådet att en sammanslagning av flera företag till en större företagsenhet ej i och för sig får utgöra skäl till förhandling. Rådet utgår från att det icke kommer att ingå i dess befogenheter att förhandla om uppdelning av företag i mindre enheter.

Sveriges industriförbund åberopar sitt yttrande över varudistributionsutredningens betänkande och anför, att vissa uttalanden däri i allt väsentligt äger tillämpning även på det nu förevarande förslaget. I nämnda yttrande anförde förbundet bl. a. att en oligopolsituation kunde vara en direkt följd av hård konkurrens och att de företag som överlevt vore de mest effektiva i branschen. Konkurrensen mellan de större företagen, som i regel gjorde de största insatserna när det gällde att föra utvecklingen inom branschen framåt, toge sig ofta uttryck i strävanden att tillverka bättre kvaliteter och nya varor. Tillämpning av 1953 års lag å oligopol komme att inbegripa praktiskt taget alla grenar av livsmedelsindustrin och den kemisk-tekniska industrin, stora delar av textil- och konfektionsindustrierna samt den ojämförligt viktigaste delen av tillverkningen och importen av s. k. varaktiga konsumtionsvaror ävensom den största delen av tillverkningarna inom den mekaniska verkstadsindustrin. Det vore enligt förbundets mening uteslutet att påföljden av ett i lagens mening skadligt oligopol skulle bli att ett företag skulle upplösas i mindre enheter. Förbundet ställde frågan om företagen skulle förmås sänka sina priser eller hur man eljest skulle komma till rätta med skadlig prissättning. Förbundet hade funnit det sannolikt att man här skulle hamna i en sorts direkt priskontroll. *Stockholms handelskammare* samt *kemisk-tekniska och livsmedelsfabrikanternas förening* delar uppfattningen att konkurrensen inom ett oligopol vanligen är effektiv. Föreningen för vidare på tal frågan om formen för ingripande mot oligopol och finner en uppdelning av företag näppeligen kunna ifrågakomma. Föreningen anser det oklart hur andra åtgärder skulle kunna få till följd att konkurrensen inom ett av oligopol behärskat område skulle komma att öka. Utredningens resonemang om oligopolen är enligt föreningen mycket löslika.

Kooperativa förbundet betraktar däremot utredningens behandling av oligopolen som klarläggande och dess anvisningar om tillämpningen av lagen i detta avseende som tillfredsställande. Förbundet påpekar, att oligopolssituationen ofta är följden av utpräglad konkurrens på vissa områden där konsumentkooperationen med egna företag kraftigt bidragit till att upprätthålla priskonkurrens och marknadsfrihet. Exempel härpå är kvarn-, växtolje-, margarin- och glödlampsindustrierna. Inom dylika områden men även inom andra branscher än de av den kooperativa verksamheten berörda, särskilt där import av större omfattning förekommer, karakteriseras enligt förbundet situationen ofta av konkurrerande maktgrupper, som företräder

skilda intressen, med det resultatet att oligopolsituationen i sig själv ej leder till någon markerad konkurrensbegränsning.

Utvidgningen av 1953 års lag att avse även de vertikala riktpriserna bedöms enligt *kemisk-tekniska och livsmedelsfabrikanter*s förening i och för sig ej ge anledning till olägenheter. Konkurrensen mellan de företag som meddelar riktpriser och mellan deras återförsäljare är dock enligt föreningens åsikt en tillräcklig prisregulator. Prissättningen har på senare tid blivit alltmera differentierad. Och *Sveriges köpmannaförbund* framhåller att riktprissystemet i de flesta fall kan betecknas som en ren service från organisationernas sida, vilket i branscher med stort sortiment kan antagas göra varan billigare än vad som skulle blivit fallet med individuell kalkylering. Förbundet medger dock att systemet under vissa omständigheter kan leda till prisstelhet. Denna motverkas av flera omständigheter. Beträffande en mängd varor, såsom exempelvis färskvaror, förekommer knappast riktpriser. I många fall tillämpas rabatter vid s. k. hemköp och kvantitetsköp eller vid köp vissa veckodagar. Detaljister i närheten av varandra som anlitar olika leverantörer, kan konkurrera effektivt även ur prissynpunkt genom att tillämpa olika riktprissystem. En skenbar prisstelhet kan vara följden av att konkurrensen drivits till sin yttersta konsekvens så att ytterligare prissänkningar skulle medföra ren förlust. Förbundet framhåller vidare att konsumentkooperationens enhetliga prissättning, till exempel inom samtliga dess affärer i Stockholm, icke nås av lagen, medan det samarbete, som i alldeles samma syfte bedrivs av den enskilda handelns långa rad av enmansföretag, drabbas därav. Mot tillkomsten av ett sådant tillstånd, vilket strider mot principen om allas likhet inför lagen, protesterar förbundet bestämt. Vidare må nämnas, att enligt *svenska försäljnings- och reklamförbundets* mening riktpriserna bidragit till att underlätta uppkomsten av nya distributionsformer, som medger friare kombination av pris, kvalitet och service. Förbundet anser att fördelarna med den ökade rörlighet och konkurrens som riktpriserna givit möjlighet till är så stora att det icke utan mycket vägande skäl kan komma i fråga att lagstiftningsvägen inskrida däremot. Några sådana skäl har enligt förbundets uppfattning ej framförts.

Rörande repressiva åtgärder framhåller *kemisk-tekniska och livsmedelsfabrikanter*s förening att det i praktiken måste bli svårt att avgöra när exempelvis avbrytandet av en affärsförbindelse med en leverantör har karaktär av repressalieåtgärd och icke beror av rent affärsmässiga avgöranden. Ur leverantörens synpunkt blir den faktiska konsekvensen densamma.

Selektiv försäljning behöver, yttrar *näringsfrihetsrådet*, i och för sig icke innebära skadlig konkurrensbegränsning, desto mindre som den ofta tillämpas av en företagare för att i konkurrensen med andra möjliggöra en billigare distribution och därmed lägre priser. Samtidigt finner rådet det obestridligt att en sådan försäljningsmetod kan ha ogynnsamma verkningar. Faran för skadlig verkan är störst när metoden användes av monopolist, företagare i oligopolsituation eller i samförstånd mellan olika företagare. Selektiv försäljning som tillgripes mot underskridande av riktpriser kan mot-

verka bruttoprisförbudet. I sådant fall kan enligt rådets mening skadlig verkan ej sällan förekomma, även om konkurrensen skulle vara effektiv i tillverkningsledet. Enligt *Stockholms handelskammars* uppfattning tillhör selektiv försäljning den typ av konkurrensbegränsande åtgärder som i regel är rationaliseringsfrämjande och som skapar förutsättningar för skärpt konkurrens. *Skånes handelskammare* ger uttryck för samma mening. Även om konkurrensen i distributionsledet är begränsad beträffande de varor som härrör från viss fabrikant, säljes varorna i fråga merendels i full konkurrens med liknande varor från andra fabrikanter. Denna konkurrens finner kammaren tillfyllest ur konsumenternas synpunkt. Däremot hävdar *kooperativa förbundet* att selektiv försäljning kan missbrukas såväl för att utöva repressalier mot misshagliga återförsäljare som för att i praktiken upprätthålla riktpriiser som bundna bruttopriiser och ingå faktiska exklusivavtal. Förbundet ansluter sig till tanken att möjliggöra ingrepp mot repressalieförfaranden även när sådana förfaranden praktiseras annat än i samverkan.

Näringsfrihetsrådet anser att prisdifferentiering kan såväl vara ett led i effektiv konkurrens som utgöra en skadlig konkurrensbegränsning. Rådet anser prisdifferentieringen vara en särskilt svårbedömbär företeelse som kommer att kräva den största omsorg vid lagens tillämpning. Utredningens uttalande att lagen bör tillämpas å prisdifferentiering i stort sett endast då verkningsförmågan inom näringslivet hämmas, innebär, fortsätter rådet, i själva verket ej att utredningen frångått grundsatsen att förhandling skall kunna ske även om någon på ett ur allmän synpunkt otillbörligt sätt hindras i sin näring. Det torde enligt rådet nämligen förhålla sig så att i detta fall, där fråga är om det viktigaste vapnet i konkurrensen, d. v. s. prissättningen, den enskilde måste kunna åberopa särskilda skäl för att förfarandet skall kunna betraktas såsom otillbörligt ur allmän synpunkt. Rådet understryker angelägenheten av att enskilda köpare ej avskräckes från att genom vanlig köpslagen pressa säljarnas priser, även om detta åtminstone för en tid innebär att större skillnader uppstår än som svarar mot skillnader i säljarens kostnader. Å andra sidan kan det enligt rådets uppfattning vara ur allmän synpunkt otillbörligt att sådana diskriminerande skillnader i inköpspris blir bestående mellan små och stora köpare eller på ett konventionellt sätt tillämpas mellan olika nominella typer av kunder alldeles oavsett försäljningskostnader eller andra objektivt påvisbara marknadsförhållanden. Vanligen torde kunna hävdas att en sådan typ av prisdiskriminering hämmar näringslivets verkningsförmåga, därför att företagarna ej kan konkurrera på »lika villkor». Det kan även komma i fråga att taga upp fall då prisdiskriminering uppenbarligen är avsedd att ersätta obefogad leveransvägran. I övrigt torde enligt rådet fall som allvarligt försvårar annans näringsutövning böra upptagas med största återhållsamhet, eftersom prisdiskriminering kan förekomma som led i sund konkurrens.

Sveriges köpmannaförbund anser att utredningens uttalande om prisdiskriminering är för vagt. Förbundets uppfattning är att ingripande skall

ske i alla fall av prisdiskriminering. Härmed avses icke att ingripande bör komma i fråga i alla fall då olika pris tillämpas mot olika köpare. En stor köpare, som köper på för säljaren speciellt förmånliga villkor, kan få lägre pris än en mindre köpare som betingar sig småleveranser i oekonomiska enheter. Diskriminering inträder enligt förbundets mening först när den mindre köparen får högre priser, trots att han köper på samma betingelser för leverantören som den större köparen. Jämväl *kemisk-tekniska och livsmedelsfabrikanter*s förening vänder sig mot utredningens uttalande att prisdiskriminering i regel bör föranleda ingripande endast i de fall då prisdiskrimineringen bidrar till att verkningsförmågan inom näringslivet hämmas. Föreningen hänvisar bl. a. till att i samband med införandet av 1953 års lag anförts att diskriminering i regel innebär att annans näringsutövning försvåras eller hindras. Föreningen tillägger att mot den enskilda nyetableringskontrollen åberopas särskilt att den medför svårigheter och hinder för den enskildes näringsverksamhet.

Ej heller *Stockholms handelskammare* kan dela den uppfattning som kommit till uttryck i utredningens angivna uttalande. Kammaren anser för övrigt att en sådan uppfattning strider mot förslagets regler om vad som skall avses med skadlig verkan.

Även *kooperativa förbundet* påpekar att prisdifferentiering kan i olika fall taga sig uttryck antingen som konkurrensbegränsning eller som ett normalt konkurrensmoment. En negativ inställning från övervakningsmyndighetens sida mot prisdifferentiering av sist angivet slag skulle enligt förbundets mening givetvis icke gagna priskonkurrensen men däremot kunna medföra skadlig verkan för konsument- och allmänintresset. En sådan tolkning anser förbundet dock icke vara att befara.

Innebörden av begreppet effektiv konkurrens skärskådas närmare i några yttranden. Sålunda anser *Sveriges industriförbund* att detta begrepp av utredningen definieras så snävt, att en sådan konkurrens som utredningen synes åsyfta knappast existerar på många varuområden och icke heller kan anses eftersträfvansvärd i det moderna samhället. Utredningens bestämmingar kännetecknar enligt förbundets åsikt snarast den fria konkurrensen enligt den ekonomiska liberalismens teori men kan icke utan vidare identifieras med vedertagna krav på effektiv konkurrens i nutidens ekonomiska samhälle. Avvikelser från den fria konkurrensen behöver sålunda icke innebära att konkurrensen ej fyller rimliga krav på effektivitet. Liknande synpunkter framföres av *Sveriges köpmannaförbund*, *svenska försäljnings- och reklamförbundet* och *Stockholms handelskammare* samt av *kemisk-tekniska och livsmedelsfabrikanter*s förening som tillägger att ett visst mått av samverkan — med den effekt på konkurrensen som denna samverkan måste få — ofta varit till nytta för det ekonomiska framåtskridandet. Det har nämligen möjliggjort samlade insatser och rationaliseringsåtgärder av största betydelse.

Förslaget att i 1953 års lag införa en möjlighet till fastställande av högsta pris tillstyrkes eller godtages av de flesta remiss-

instanserna. Direkt avstyrkande är blott länsstyrelsen i Älvsborgs län, svensk industriförening samt Östergötlands och Södermanlands handelskammare.

Kommerskollegium framhåller att förslaget synes åsyfta endast fall som är besläktade med prisocker. Enligt kollegii mening har ett stadgande med sådan innebörd knappast sin plats i en lagstiftning av förevarande natur. För övrigt anser kollegium att det kan förutses att fallen blir tämligen sällsynta. Det torde enligt kollegii uppfattning vara vanligare att priset visserligen icke är orimligt i förhållande till kostnaderna men att dessa är högre än som i och för sig är påkallat. Såvitt kollegium finner sig kunna bedöma, skulle näringslivet kunna godtaga stadgandet även om utredningen åsyftat att fastställande av högsta pris skulle kunna ske jämväl för det fall att visst pris är orimligt högt med hänsyn till kostnaderna och övriga omständigheter. Ingen torde väl ha anledning av försvara ett så påtagligt slöseri med våra tillgångar. Stadgandets innehåll i övrigt borgar för att missbruk ej behöver befaras. Bestämmelsen blir ej tillämplig med mindre både ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor och rådet finner att priset är orimligt högt. Innan ärendet hänskjutes till rådet bör samtliga på saken inverkan förhållanden ha ingående och allsidigt belysts. Tillämpning kan ske blott då den höga prissättningen är föranledd av konkurrensbegränsning och ärendet kan ej hänskjutas till Kungl. Maj:t förrän förhandlingsförfarandet misslyckats. Kollegium framhåller vidare att saken dessutom måste vara av allmän betydelse för att pris skall kunna fastställas samt att Kungl. Maj:t kan utöva sin befogenhet endast på föranledande av rådet. Måttstocken vid prövningen av kostnaderna bör enligt kollegium vara ett företag som nått en rimlig grad av rationalisering och sålunda icke ett företag som hunnit allra längst i detta avseende. *Näringsfrihetsrådet* utgår ifrån att bestämmelsen avser att komma till rätta icke endast med konkurrensbegränsningar som medför orimligt höga skillnader mellan pris och kostnader utan även sådana där visst pris är orimligt högt med hänsyn till kostnaderna och övriga föreliggande omständigheter, såsom olikhet i risksättning och avskrivningsbehov. Eftersom företagen i regel torde sträva efter att genom rationaliseringar nedbringa sina kostnader, anser rådet anledning i vanliga fall saknas för att i detta hänseende rikta invändningar mot företagen. Redan härav följer att en regel av nämnda innebörd icke behöver befaras leda till obefogade inskränkningar i företagens rörelsefrihet. I fråga om bedömningen av kostnaderna hyser rådet samma uppfattning som kommerskollegium. Är fråga om monopol där direkta jämförelseobjekt saknas, bör försiktighet iakttas när det gäller att bedöma vilken rationaliseringsgrad som är rimlig. *Socialdemokratiska kvinnoförbundet* yttrar att förbundet gärna sett att man funnit någon möjlighet att ingripa mot oskäliga kostnader.

Även *landsorganisationen i Sverige* är inne på samma tankegångar. Landsorganisationen tillstyrker i princip förslaget om ingrepp genom förordnande av högsta pris i de fall då godtagbar uppgörelse ej kan uppnås genom förhandling inför näringsfrihetsrådet. Det kan enligt landsorganisationens

åsikt självfallet ej anses tillfredsställande att en fri prisbildning tillåtes på ett område, där priserna på grund av konkurrensbegränsningar, som man ej lyckats undanröja genom förhandlingar, upprätthålles på en alltför hög nivå. Denna möjlighet till prisreglerande ingrepp anser landsorganisationen vara helt i linje med organisationens uppfattning att en obunden pris-konkurrens i en stabil ekonomi på längre sikt leder till en effektivare användning av tillgängliga produktionsresurser än prisreglering, som kan medföra prisstelhet och snedvridning av produktionsinriktningen. Landsorganisationen hävdar emellertid att man vid bedömningen av frågan om visst pris står i uppenbart missförhållande till kostnaderna måste klargöra med vilka kostnader priset bör jämföras. Landsorganisationen anser det i flertalet fall icke rimligt att utgå från de faktiska kostnaderna, eftersom dessa kan ha blivit för höga just på grund av den aktuella konkurrensbegränsningen. De prisreglerande ingreppen bör enligt landsorganisationens uppfattning göras på sådant sätt att företagen tvingas till rationaliseringar och kostnadssänkningar, ett resultat som normalt borde åstadkommas av priskonkurrens mellan företagen.

En sådan tolkning av förslaget möter däremot gensaga från *Sveriges industriförbund*, som förklarar sig i princip icke ha något att erinra mot den av utredningen föreslagna bestämmelsen, men som understryker att prövningen av priset måste avse prisets förhållande till de faktiska kostnaderna. Det får enligt förbundets uppfattning icke göras en jämförelse mellan det tillämpade priset och de kostnader som enligt en eller annan grund kan befinnas skäligen. Vid en dylik prövning skulle, uttalar förbundet, stadgandets räckvidd bli alltför obestämd. Förbundet anser nämligen att bedömandet av olika kostnaders skälighet måste bli i hög grad beroende av subjektiva faktorer. Förbundet tillägger att utom kostnaderna även övriga förhållanden som normalt brukar influera på prissättningen måste beaktas. Förbundet anser det sålunda uppenbart att marginalen mellan pris och kostnader måste röna inverkan av den ifrågavarande tillverkningens eller försäljningens mer eller mindre riskfyllda natur och att en nyhet, som introduceras på marknaden, ofta bör motivera en relativt bättre marginal än redan inarbetade varor.

Även *länsstyrelsen i Västernorrlands län*, som tillstyrker förslaget, förklarar sig därvid utgå från att bestämmelsen är avsedd att tillämpas endast i situationer som närmast kan rubriceras som ockerfall. Samma inställning intar också *Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare*, som tillägger att kammaren bestämt tar avstånd från förslaget om det skall ges så vid tolkning att man först skall kunna vägra att godkänna vissa kostnader som faktiskt nedlagts och därefter fastslå ett missförhållande mellan pris och återstående kostnader.

Kooperativa förbundet betonar att ingripande enligt det föreslagna stadgandet har karaktär av en extrem åtgärd och att bestämmelsen ej är avsedd att användas för en allmän pris- och kostnadsprövning, vilken kunde leda till återinförande av en mera utbredd statlig prisreglering. Under dessa för-

utsättningar anser sig förbundet böra tillstyrka förslaget om bestämmande av högsta pris.

Länsstyrelsen i Värmlands län uttalar jämväl beträffande utredningens nu förevarande förslag att det kan ifrågasättas huruvida icke med prövningen därav kan anstå till dess man vunnit erfarenhet av följderna av prisregleringens avskaffande och *kemisk-tekniska och livsmedelsfabrikanter* *förening* anser att behovet av den föreslagna lagändringen icke verifierats. De i och för sig begränsade erfarenheterna av näringsfrihetsrådets mycket kortvariga verksamhet tyder enligt föreningens åsikt närmast på att förhandlingarna inför detta och möjligheterna att meddela rekommendationer medför att lagstiftningen blir effektiv. Föreningen finner därför skäl att ifrågasätta om lagändringen är av behovet påkallad.

Svensk industriförening motsätter sig bestämt att 1953 års lag utvidgas så att lagen kan verka i rent prisreglerande syfte. Denna lags mening är ju att effektivt hindra prisregleringar av olika slag, som i form av karteller, monopol etc. kan bildas inom de olika näringarna. Det synes därför föreningen inkonsekvent att samma lag skall kunna användas som ett instrument just för prisregleringsingripanden. Dessutom anser föreningen det otroligt att någon företagare skulle tvinga näringsfrihetsrådet att till Kungl. Maj:t anmäla att en förhandling misslyckats, något som ju skulle innebära att man riskerade skärpt lagstiftning på området. *Östergötlands och Södermanlands handelskammare* uttalar att ett införande i 1953 års lag av möjlighet att tillgripa tvångsmedel innebär en verkligt radikal förändring av lagens natur. Lagen är en förhandlingslag. Kammaren avstyrker att man frångår denna princip. Av samma skäl finner sig *Skånes handelskammare* icke kunna förorda förslaget.

Förhållandet mellan ändringarna i 1953 års lag samt jordbruksregleringen behandlas av de båda jordbruksorganisationerna. *Sveriges lantbruksförbund* anser det nödvändigt med ett uttalande från statsmakternas sida av innebörd att sådana interna åtgärder inom jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse, som har till syfte att uppehålla priserna på jordbruksprodukter inom landet, icke skall anses stridande mot 1953 års lag, så länge partipriserna ligger mellan prisgränserna enligt de av 1955 års riksdag antagna riktlinjerna för den framtida utformningen av prissättningen på jordbruksprodukter. Även *riksförbundet landsbygdens folk* understryker önskvärldheten av ett klargörande i nämnda riktning.

Svensk industriförening anser däremot att det är nödvändigt med ett kraftfullt ingripande från ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor gentemot bl. a. förekommande konkurrensbegränsningar inom jordbruksområdet så att icke respekten för lag och rätt skall uppmjukas bland företagarna inom handel, industri och hantverk, därför att de finner att något som liknar mannamån förekommer vid konkurrensbegränsningslagstiftningens tillämpande.

Departementschefen

Chefen för finansdepartementet har förut denna dag i anslutning till ett av 1954 års priskontrollutredning framlagt förslag förordat övergång till en ordning, som innebär att direkt prisreglering ej skall tillämpas under normala förhållanden utan att man då skall lita främst till konkurrensen som prisregulator. I enlighet härmed har chefen för finansdepartementet framlagt förslag till en ny prisregleringslag av beredskapskaraktär. Detta förslag bygger på att man samtidigt genomför vissa av utredningen förordade lagstiftningsåtgärder, som syftar till att ge samhället ökade möjligheter att motverka konkurrensbegränsningar inom näringslivet.

En av dessa åtgärder innebär en utvidgning av tillämpningsområdet för 1953 års lag om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet. Lagen äger nu — om man bortser från dess allmänna förbud mot bruttopris och anbudskarteller — tillämpning endast på konkurrensbegränsning som består i monopol eller kartellavtal, vartill hänföres liknande överenskommelse och eljest i samförstånd tillämpat gemensamt förfarande. Utredningens förslag innebär att tillämpningsområdet för lagen skall utsträckas att avse alla slag av konkurrensbegränsningar som medför skadlig verkan.

Den omständigheten att 1953 års lag nu kan tillämpas endast i kartell- och monopolfallen innebär bestämda olägenheter. Det är visserligen möjligt att största delen av de samhällsskadliga verkningar som förorsakas av konkurrensbegränsningar kan hänföras till kartell- och monopolfallen och sålunda kan bli föremål för förhandling inför näringsfrihetsrådet. Emellertid är det uppenbart, att även andra former av konkurrensbegränsande företeelser kan medföra samhällsskadlig verkan. Ett sådant fall är det s. k. oligopolfallet, då marknaden inom ett visst område, ehuru kartell eller monopol ej föreligger, behärskas av ett fåtal företag. Vidare kan olika konkurrensbegränsande metoder, som väl vanligast användes vid monopol eller kartellavtal, begagnas även då sådant ej föreligger. Såsom ett exempel härpå kan erinras om det på varumärkesrätten grundade monopolliknande märkesvarusystemet. Ett annat exempel är riktprissystemet, som i det fall att riktpriser bestämmas av en företagare för företagare i senare distributionsled, s. k. vertikal riktpriissättning, icke nödvändigtvis förutsätter kartell eller monopol. Ytterligare ett fall är missgynnande av viss eller vissa företagare, exempelvis genom försäljnings- eller köpvägran eller tillämpning av olika pris för skilda kunder.

Beträffande alla dessa fall kan visserligen helt allmänt sägas att de kan vara och ofta är fullt godtagbara eller till och med förmånliga för samhället. I oligopolfallet torde sålunda ofta mycket stark konkurrens råda. Märkesvarusystemet kan underlätta distributionen och riktprissystemet kan minska återförsäljarnas omkostnader. Principiellt måste det stå en företagare fritt att av rent affärsmässiga skäl välja sina kontrahenter. Prisdiffe-

rentiering kan gynna sådana inköpsformer som kan förbilliga distributionen, exempelvis köp i större mängder. Å andra sidan synes det i oligopolfallet ligga nära till hands att företagen tillämpar en faktisk uppdelning av marknaden eller att intet av dem vill ta initiativet till möjliga prissänkningar som skulle skärpa konkurrensen i branschen och tvinga till rationaliseringar. Och det kvasimonopol som varumärkesrätten medför kan utnyttjas för att framtvinga eller understödja annan konkurrensbegränsning. Riktprissystemet kan medföra utpräglad prisstelhet. Vägran att sälja till viss företagare kan användas som repressalieåtgärd mot obekväma konkurrenter och detsamma gäller vägran att köpa av viss företagare. Även olika prissättning i förhållande till olika köpare kan ta sig formen av ren diskriminering. Alla dessa former av konkurrensbegränsningar kan alltså tänkas i särskilda fall medföra samhällsskadlig verkan. Bärande skäl synes ej kunna anföras för att samhällets möjligheter att ingripa mot dylik samhällsskadlig verkan skall vara beroende av om den konkurrensbegränsning, som i det aktuella fallet förorsakar den, kan hänföras till kartell eller monopol. Det måste anses omotiverat att samhället endast i dessa fall skall kunna ingripa mot en åtgärd som medför skadlig verkan, medan enahanda åtgärd i andra fall skall gå helt fri från ingripande även om den är aldrig så samhällsskadlig. Icke minst tydligt är detta om olika former av konkurrensbegränsningar är sammanvävda med varandra eller om det är fråga om gränsfall av kartellsamverkan, som icke kan göras till föremål för förhandling.

Den olägenhet, som sålunda är förknippad med den nuvarande inskränkningen av lagens tillämpningsområde, blir särskilt framträdande, då möjligheten att ingripa med prisreglering begränsas enligt föreliggande förslag. Det är nämligen tydligt att samhället i prisregleringen har ett maktmedel som kan användas även för att undanröja skadliga verkningar av sådana konkurrensbegränsningar som icke kan dragas inför näringsfrihetsrådet. I och med att prisregleringen inskränkes till extraordinära situationer föreligger därför mycket starka skäl för att utvidga 1953 års lag till att avse alla slag av konkurrensbegränsningar. Det är visserligen, som Sveriges industriförbund anför, riktigt att direktiven för den prisreglerande verksamheten ändrades i samband med tillkomsten av 1953 års lag så att föreskriften för priskontrollnämnden, att särskilt uppmärksamma sådan prissättning som sammanhänge med konkurrensbegränsande företeelser, upphörde. Detta synes mig dock vara av mindre betydelse för frågans avgörande. Det väsentliga är att samhället nu genom att avstå från prisreglering i normala tider fransäger sig en verksam möjlighet att ingripa. Denna omständighet gör också att det från flera håll mot den ifrågasatta utvidgningen åberopade skälet, att 1953 års lagstiftning varit i tillämpning så kort tid, icke kan anses bärande. Genom prisregleringens upphörande uppkommer nämligen ett helt nytt läge. Ej heller kan det, såsom från en remissinstans gjorts gällande, anses tillräckligt att lita till möjligheten för näringsfrihetsrådet att i enlighet med sin instruktion genom överläggningar med organisationer och företa-

gare söka främja fri konkurrens utan att ha det stöd som en i lag förskriven skyldighet för dem att ingå i förhandling innebär. En sådan ordning äger ej erforderlig stadga för att säkerställa önskvärda resultat. I likhet med utredningen finner jag sålunda en utvidgning av tillämpningsområdet för 1953 års lag erforderlig.

Då det gäller att bestämma den nya gränsen för lagens tillämpningsområde möter vissa svårigheter. Självfallet är det i och för sig önskvärt att erhålla en klar och tydlig avgränsning så att osäkerhet ej uppstår om vissa förfaranden faller under lagen eller ej. En väg att uppnå detta vore att i lagen inskriva en närmare bestämning av begreppet konkurrensbegränsning. Lagen innehåller icke nu någon sådan bestämning. Frågan uppmärksammades vid lagens tillkomst men man fann att förhållandena är alltför skiftande för att en definition av begreppet skall kunna utformas på ett sätt som ger nämnvärd ledning. Den närmare begreppsbestämningen överlämnades då åt rättstillämpningen. I detta avseende har någon ändring sedan dess ej inträtt och jag finner därför att den antydda utvägen ej är framkomlig.

En annan tänkbar utväg vore att i lagen uppräknade de olika former av konkurrensbegränsningar som förekommer. Denna metod har dock tydliga nackdelar. Det torde sålunda vara så gott som omöjligt att formulera sådana definitioner att de ger ledning i tvivelaktiga fall utan att utelämnade företeelser som vållar samhällsskada. Med denna metod kan man också befara att tolkningssvårigheter uppkommer med osäkerhet som följd. Ej heller kan den risken uteslutas att lagen tid efter annan måste ändras därför att konkurrensbegränsningar, som ej kan föras till någon i lagen angiven form, befinnes vålla samhällsskada. Jag anser därför att uppräkningsmetoden ej bör begagnas. Lagen ger i sin nuvarande utformning anvisning på vissa former av konkurrensbegränsningar som särskilt bör motverkas. En sådan anvisning blir emellertid helt naturligt inskränkt till vissa flagranta former men ger icke någon nämnvärd ledning beträffande mera tveksamma fall. Den kan dessutom vara ägnad att avvända uppmärksamheten från andra fall, som kan vara lika samhällsskadliga. Jag finner därför ej heller denna metod lämplig.

Även om man sålunda enligt min uppfattning nödgas avstå från att i lagen närmare avgränsa begreppet konkurrensbegränsning, bör detta icke innebära större vanskligheter. Konkurrensbegränsningen bör nämligen liksom hittills föranleda ingripande enligt lagen endast i det fall att den har samhällsskadlig verkan. Härmed förstås enligt uttryckligt stadgande i lagen att företeelsen på ett ur allmän synpunkt otillbörligt sätt påverkar prisbildningen, hämmar verkningsförmågan inom näringslivet eller försvårar eller hindrar annans näringsutövning. Och häri föreslås ej ändring. Vål ger nämnda uttryck visst utrymme för subjektiva värderingar. I det övervägande antalet fall torde emellertid företagarna icke behöva hysa tvekan om en aktuell begränsning av konkurrensen kan anses medföra samhällsskadlig verkan eller ej. Det är sålunda tydligt att samhällsskadlighet icke kan anses föreligga i sådana av kommerskollegium och näringsfrihetsrådet påtalade

fall då ofullständighet i konkurrensen är en omedelbar följd av naturlig varuknapphet, lagstiftning eller statlig reglering. Detta gäller självfallet också verksamheten inom jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse i den mån den följer de riktlinjer som dragits upp av statsmakterna i samband med jordbruksregleringen. Förhållanden som nu nämnts kan dock komma under näringsfrihetsrådets bedömning enligt lagen, såvida de utnyttjas på ett ur samhällets synpunkt otillbörligt sätt. Men även i de allra flesta andra fall måste uttrycket anses ge tillräcklig ledning. I ordet otillbörlig ligger tydligen ett krav på verklig samhällsskadlighet.

De betänkligheter, som möjligen kan återstå med hänsyn till att man ej kan i lagen angiva innebörden av begreppet konkurrensbegränsning och att bestämningen av skadlig verkan ej är alldeles entydig, bör enligt min uppfattning vika då man betänker hur ingripandet sker. Om man bortser från bruttopris och anbudskarteller, finns icke några generella förbud och ej heller stadganden om straff eller ogiltigförklaring av åtgärden. Jag kommer visserligen, som strax skall framgå, att föreslå införande av möjlighet att fastställa högsta pris. Detta skall emellertid förekomma blott i undantagsfall. Och fränsett detta fall ingriper samhället blott genom att undersöka åtgärdens samhällsskadlighet och genom att medelst förhandling söka undanröja de skadliga verkningarna därav. Härtill kommer att förhandlingsförfarandet har en rättegångsliknande karaktär och sker i offentlighetens fulla ljus inför en myndighet, näringsfrihetsrådet, vari både domare, företagare och löntagare-konsumenter ingår som ledamöter.

I vissa yttranden har man ansett risken stor att en utvidgning av lagen i enlighet med vad jag i det föregående förordat skall medföra trakasserier mot lojala företagare genom att konkurrenter, som anser sig illa behandlade, gör obefogade anmälningar till myndigheterna. Även faran för skador till följd av den publicitet som dylika anmälningar kan få har framhållits. Dessa risker föreligger helt naturligt redan nu utan att några större olägenheter därav försports. En viss ökning av risken för dylika olägenheter kan väl tänkas såsom en följd av en utvidgning av lagens tillämpningsområde. Riskerna bör dock enligt min mening ej överdrivas. Jag vill framhålla att såväl näringsfrihetsombudsmannen som rådet har möjlighet att utan mera ingående ntredning avvisa framställningar som ej förtjänar avseende. Och rådet kan göra detta utan att upptaga saken på sammanträde.

På grund av det anförda tillstyrker jag utredningens förslag om utvidgning av 1953 års lag så att förhandling kan ske för undanröjande av samhällsskadliga verkningar av alla slag av konkurrensbegränsningar. Tydligt är att den föreslagna utvidgningen av lagen kommer att ställa än större krav på de myndigheter, som tillämpar den, än vad som redan nu är fallet. Eftersom likartade åtgärder i ett fall kan vara samhällsnyttiga och i ett annat samhällsskadliga, kan det bli fråga om svåra avvägningar, som kräver grundliga utredningar och stor omdömesgillhet från myndigheternas sida. Näringsfrihetsrådets intima kontakt med såväl företagare- som konsument-

och löntagargrupperna gör att man enligt min mening med fullt förtroende kan till rådet överlämna de krävande uppgifter det här är fråga om.

I detta sammanhang torde böra beaktas att det vid bedömningen av vad som i ett särskilt fall skall anses som samhällsskadlig verkan av konkurrensbegränsning är av stor vikt att en åtgärd icke bedömes blott med hänsyn till sina direkta verkningar utan sättes in i vidare sammanhang. Först om verkan kan anses otillbörlig ur allmän synpunkt får förhandling äga rum. Härvid måste hållas i minnet att verksamheten icke syftar till den klassiska nationalekonomiska teorins fria konkurrens utan till den ur samhällets synpunkt mest effektiva konkurrensen, d. v. s. en konkurrens som driver utvecklingen i den riktning, som på längre sikt kan förmodas innebära det bästa utnyttjandet av samhällets resurser. Vissa begränsningar av konkurrensen är otvivelaktigt icke blott godtagbara utan förmånliga och rent av nödvändiga ur samhällets synpunkt. Några närmare riktlinjer för bedömningen synes icke kunna uppdragas. Detsamma är förhållandet i fråga om förhandlingsmålen. I allt väsentligt kan jag i dessa frågor instämma i näringsfrihetsrådets uttalanden i dess yttrande över betänkandet. Jag vill särskilt framhålla utredningens av flera remissinstanser understrukna uttalande att förhandling i monopol- eller oligopolfallen ej skall gå ut på att undanröja själva ofullkomligheten i näringslivets struktur. Näringsfrihetsrådet får sålunda exempelvis icke förhandla om uppdelning av ett företag i flera.

En annan av utredningen föreslagen ändring i 1953 års lag innebär, som redan antytts, att möjlighet att fastställa högsta pris skall införas i lagen. För det fall att förhandlingen ej ger önskvärt resultat innehåller lagen nu ej andra regler än att rådet skall anmäla förhållandet till Kungl. Maj:t, om saken finnes vara av större vikt. Utredningen föreslår att Kungl. Maj:t skall äga att på hemställan av rådet fastställa högsta pris, då konkurrensbegränsning medför skadlig verkan genom att visst pris står i uppenbart missförhållande till kostnaderna.

Detta förslag tillstyrkes eller godtages i allmänhet av remissinstanserna. Man ifrågasätter dock i vissa fall om behov av lagändringen föreligger. I några yttranden anföres tillika principiella invändningar av innebörd att lagen, som nu icke medger annan åtgärd än förhandling, radikalt förändrar karaktär om däri införes en möjlighet att begagna tvångsmedel samt att det skulle strida mot lagens anda, som är att motverka bl. a. reglering av priser, att göra den till ett prisregleringsinstrument. Även om sistnämnda invändningar icke helt saknar teoretiskt berättigande, bör de dock enligt min mening stå tillbaka för det praktiska behovet av den föreslagna bestämmelsen. Svårigheten att uppnå det åsyftade resultatet, d. v. s. att undanröja skadlig verkan av en konkurrensbegränsning, torde nämligen vara särskilt stor då denna verkan består i att priset är för högt. Denna svårighet har emellertid hittills icke varit av större betydelse, eftersom man haft möjligheten att genom direkt prisreglering bestämma ett skäligt pris. Men då samhället avhänder sig denna möjlighet, blir behovet av den föreslagna be-

stämelsen uppenbarligen mera framträdande. Jag finner alltså att även en ändring av lagen i den föreslagna riktningen är en nödvändig följd av att prisregleringen reserveras för extraordinära förhållanden.

I yttrandena har förslaget i denna del tolkats på två olika sätt. Å ena sidan har man utgått från att avsikten är att bestämmelsen skall träffa blott vad som närmast kan betecknas som ett ockerfall, d. v. s. att bedömningen om priset är oskäligt skall ske med utgångspunkt från de faktiska kostnaderna i det föreliggande fallet. Å andra sidan har den meningen uttalats att man vid bedömningen av prisets skälighet icke kan underlåta att bedöma även kostnadernas skälighet. Den förstnämnda åsikten hävdas särskilt från företagarehåll, medan den senare företrädes av kommerskollegium, näringsfrihetsrådet och landsorganisationen i Sverige.

I anledning härav vill jag framhålla att den i regeln innefattade jämförelsen i första hand bör avse förhållandet mellan priset och de faktiska kostnaderna för framställningen av den vara det gäller hos de av den aktuella konkurrensbegränsningen berörda företagen. Ofta nog lärers kostnadsnivån vara ungefärligen densamma hos alla företagen. Men läget kan också vara det att betydande skillnader i kostnadsläget föreligger de olika företagen emellan. Att i ett sådant fall städse taga kostnadsläget hos företagaren med de högsta kostnaderna till utgångspunkt för bedömningen kan enligt min mening ej vara riktigt. Den omständigheten att en företagare som medverkar i en konkurrensbegränsning har en hög kostnadsnivå, t. ex. till följd av underlåtenhet att vidtaga rationaliseringsåtgärder i en omfattning som måste anses normal, kan icke rimligen motivera, att samhället vid avgörandet, huruvida priset på en av konkurrensbegränsningen omfattad vara är för högt, skall nödgas utgå från nämnda företagares faktiska kostnader. Detta skulle innebära ett slöseri med de gemensamma resurserna, som lagen just syftar till att motverka. Likartade synpunkter kan också göra sig gällande i det fall att kostnadsnivån är ungefärligen densamma, t. ex. om i ett oligopolfall alla berörda företagare underlåtit att, kanske just till följd av den föreliggande konkurrensbegränsningen, vidta sådana rationaliseringsåtgärder som framstår som naturliga. Även i monopolfallet kan sådana förhållanden tänkas föreligga. Fall finns sålunda där det är motiverat att jämföra priset med ett lägre belopp än de verkliga kostnaderna.

Å andra sidan kan det såsom Sveriges industriförbund anfört finnas skäl för att vid jämförelsen taga hänsyn även till andra omständigheter än kostnaderna. Införandet av en ny vara eller genomförandet av en ny tillverkningsmetod innebär ofta nog ett betydligt risktagande. Ibland medför åtgärden endast förlust medan den i andra fall kan ge ett avsevärt ekonomiskt utbyte. Uppenbarligen är det ett samhällsintresse att risktagande av denna art sker och av betydelse härför är självfallet den vinst som kan uppkomma. Det måste alltså anses motiverat ur samhällets synpunkt att man vid jämförelsen mellan pris och kostnader tar hänsyn till dylika och liknande omständigheter, bland vilka även må nämnas avsättningsbehov för rationaliserings- eller forskningsändamål.

Utredningens förslag, att högsta pris skall kunna fastställas då missförhållande föreligger mellan pris och kostnader synes mot bakgrunden av det anförda kunna tolkas alltför snävt och kunna leda såväl till att ett alltför högt pris godtages som till att ett godtagbart pris anses för högt. Lämpligare torde vara att ange att priset skall vara för högt med hänsyn till kostnaderna och övriga omständigheter.

Såsom utredningen föreslagit bör en bestämmelse om fastställande av högsta pris komma till användning endast i undantagsfall. Den skall icke tillgripas för att genomföra en mera allmän prisreglering i situationer då den allmänna prisregleringslagen icke kan sättas i kraft. Syftet med föreskriften är endast att ge samhället en möjlighet att ingripa i sådana fall då priset på en vara till följd av ofullständighet i konkurrensen är uppenbart för högt. I anslutning härtill må ock erinras om att den primära förutsättningen för att fastställande av högsta pris skall ifrågakomma är att konkurrensbegränsningen innebär skadlig verkan i lagens mening, d. v. s. på ett ur samhällets synpunkt otillbörligt sätt påverkar prispbildningen eller de övriga i lagen särskilt angivna omständigheterna. Med dessa inskränkningar synes befogade anmärkningar icke kunna riktas mot förslaget.

Befogenheten att fastställa högsta pris torde, såsom utredningen föreslagit, böra förbehållas Kungl. Maj:t. Det synes lämpligt att beslut om högsta pris får fattas endast efter hemställan av näringsfrihetsrådet. Ingripandet kommer då att föregås av en genom grundliga utredningar förberedd offentlig förhandling inför rådet. Denna utformning av förfarandet ger företagen goda möjligheter att undanröja den samhällsskadliga verkan av konkurrensbegränsningen och därigenom förhindra att bestämmande av högsta pris kan ske. Det synes ock lämpligt att priset fastställs för högst ett år i taget och att näringsfrihetsrådet får rätt att medge överskridande av det högsta priset.

Jag finner mig alltså kunna tillstyrka att 1953 års lag kompletteras med en möjlighet för Kungl. Maj:t att på framställning av näringsfrihetsrådet fastställa högsta pris därest konkurrensbegränsning befinnes medföra skadliga verkningar i form av uppenbart för högt pris på en vara. Jag finner ej anledning att i detta sammanhang upptaga frågan huruvida behov i övrigt föreligger att i lagen införa möjligheter att förelägga företagare att undanröja konkurrensbegränsning eller verkningar därav. Denna fråga torde i vart fall icke kunna bedömas förrän man har ytterligare några års erfarenhet av lagens tillämpning.

DETALJUTFORMNINGEN

Såsom utredningen föreslagit torde utvidgningen av lagen till att avse alla konkurrensbegränsningar genomföras genom att 5 § första stycket, vari den nu gällande inskränkningen till monopol- och kartellfallen stadgas, samt 6 §, som innehåller bestämmelserna om vad som särskilt bör motverkas,

i lagens nu gällande lydelse bortfaller. För att ersätta de bortfallna stadgandena kan lämpligen definitionen å samhällsskadlig verkan, som nu återfinnes i 1 § andra stycket, överföras till det avsnitt i lagen, som rör förhandling för undanröjande av skadlig verkan av konkurrensbegränsning, och bilda en ny 5 §. Såsom en ny 6 § synes böra upptagas den nuvarande bestämmelsen i 5 § andra stycket om att förhandling inför näringsfrihetsrådet icke, med mindre Kungl. Maj:t lämnat tillstånd, får gälla verkan utom riket av konkurrensbegränsning, samt om förutsättningarna för att sådant tillstånd skall kunna meddelas.

Reglerna om högsta priset synes i enlighet med utredningens förslag kunna infogas såsom ett andra stycke i 21 §, vilken paragraf innehåller regeln om näringsfrihetsrådets åtgärd, då förhandling inför rådet avslutas utan att skadlig verkan av konkurrensbegränsning kunnat undanröjas. Bestämmelser om straff och annan påföljd för den, som åsidosätter ett meddelat förordnande om högsta pris, bör inarbetas bland lagens övriga ansvarsbestämmelser, lämpligen i form av ett tillägg till nuvarande 29 §.

1 §.

Lagen anger för närvarande sitt syfte vara att i vissa fall motverka konkurrensbegränsning inom näringslivet. I överensstämmelse med grunderna för de föreslagna lagändringarna synes syftet nu böra anges vara att främja en ur allmän synpunkt önskvärd konkurrens. I övrigt torde paragrafen böra utformas på samma sätt som 1 § första stycket i den gällande lydelsen med allenast en mindre redaktionell ändring.

5 §.

Utredningen föreslår att den nu i 1 § andra stycket intagna definitionen å samhällsskadlig verkan vid överförandet till 5 § underkastas blott den redaktionella ändringen att bestämmelsen utformas som en betingelse för förhandling.

Yttrandena innehåller — utöver de tidigare refererade önskemålen om närmare precisering av de former av konkurrensbegränsningar som skall falla under lagen och om förtydligande av ordalagen — endast ett fåtal uttalanden rörande paragrafens närmare utformning.

Näringsfrihetsrådet framhåller att för den enskilde näringsutövaren kan en konkurrensbegränsning som försvårar hans näringsutövning lätt komma att framstå som otillbörlig. Det kan ej rimligen begäras av den enskilde att han alltid skall inse att det måste vara fråga om en ur allmän synpunkt skadlig verkan. Rådet befarar därför att lagen efter utvidgningen kan komma att åberopas i ej avsett syfte. För att minska denna fara synes det lämpligt att något förtydliga lagens ordalag i detta hänseende, exempelvis genom att inskjuta ordet »allvarligt» framför ordet »försvårar» i definitionen på skadlig verkan. I anslutning härtill föreslår rådet den formella ändringen att ordet »hindrar» sättes först.

Sveriges köpmannaförbund och *Stockholms handelskammare* anför liknande synpunkter. Förbundet förordar texten »hindrar eller avsevärt försvårar», och kammaren anser som förut omtalats att fall som icke är av allmän betydelse och som icke uppenbarligen är av beskaffenhet att hindra eller försvåra annans näringsutövning bör uteslutas från lagens tillämplighetsområde.

Departementschefen

Utöver vad jag i den allmänna motiveringen anfört vill jag framhålla, att jag icke kan finna att en ändring av definitionen på samhällsskadlig verkan på sätt näringsfrihetsrådet m. fl. föreslagit är påkallad. Ett sådant tillägg kan befaras förhindra att lagen tillämpas å fall av principiell vikt, där skadan för den utsatte företagaren i det aktuella fallet är av mindre betydelse. Däremot förefaller det föga ägnat att avhålla någon, som anser sig otillbörligt behandlad eller vars avsikt är att trakassera en konkurrent, från att göra anmälan. De fall, som man vill utesluta genom det föreslagna tillägget, är enligt min mening uteslutna redan genom kravet att verkan skall vara otillbörlig ur allmän synpunkt.

21 §.

Utredningen erinrar om att det enligt gällande lydelse av 21 §, då förhandling ej lett till önskvärt resultat, åligger näringsfrihetsrådet att göra anmälan därom till Kungl. Maj:t, därest saken finnes vara av större vikt. Möjligheten att förordna om högsta pris bör enligt utredningen anknytas till denna bestämmelse så att rådet, om förutsättningarna för åsättande av högsta pris föreligger, kan vid sin anmälan föga framställning därom. Paragrafen bör därjämte stadga befogenhet för Kungl. Maj:t att efter sådan framställning fastställa högsta pris, varjämte den bör innehålla övriga regler om högsta priset, nämligen att det ej får överskridas utan tillstånd av rådet och att det gäller under högst ett år.

Enligt förslaget skall högsta pris kunna fastställas endast då saken finnes vara av allmän betydelse. Härmed avses att det bör vara fråga om en prissättning, vars praktiska verkningar är märkbara för den köpande allmänheten. Detta innebär en skillnad i förhållande till bestämmelsen i första stycket, enligt vilken anmälan till Kungl. Maj:t även bör ske i exempelvis det fallet, att uppgörelse icke kunnat åstadkommas i en ren principfråga av större vikt.

Statens priskontrollnämnd framhåller att det finns många varu- och tjänsteområden där prissättningen är så oenhetlig att en prisreglering icke lämpligen kan ske genom högstpris. Dylika områden har av nämnden prisreglerats med stöd av föreskrifterna om prisstopp. Nämnden finner det därför av praktiska skäl angeläget att Kungl. Maj:t även skall ha rätt att utfärda bestämmelser som innebär prisstopp, d. v. s. går ut på att det högsta pris som får uttagas är det som en var företagare tillämpade vid viss tidpunkt. En sådan anordning kan stundom vara fördelaktigare än högstpris även

därför att ett sådant enligt nämndens åsikt i vissa lägen kan locka till en kostnadsmässigt icke motiverad höjning av priset upp till den högsta nivån.

Försäkringsinspektionen anför att behov av möjlighet att förordna om högsta pris ej föreligger då det är fråga om försäkringspremier. Lagen om försäkringsrörelse ger fullt tillräckliga möjligheter att komma till rätta med de fall, i vilka det kan föreligga uppenbart missförhållande mellan försäkringsbolags premier och dess skade- och förvaltningskostnader. Med hänsyn härtill anser inspektionen att bestämmelsen om förordnande av högsta pris bör göra undantag för försäkringspremie.

Departementschefen

Jag får hänvisa till vad jag anfört i den allmänna motiveringen. Därutöver vill jag framhålla, att jag tillstyrker förslaget att högsta pris skall kunna fastställas endast då den tillämpade prissättningen har allmän betydelse på det sätt att dess praktiska verkningar är märkbara för allmänheten. Befogenheten att fastställa högsta pris bör otvivelaktigt innebära rätt för Kungl. Maj: att fastställa högsta priset i form av stoppris. Innebörden av begreppet högsta pris är alltså ett annat än den nya prisregleringslagens högstpris. Även i övrigt tillstyrker jag de föreslagna reglerna. Det synes ej erforderligt att stadga undantag för försäkringspremier.

25 §.

Ändringen i denna paragraf föranledes enbart av det förslag att 1946 års lag om övervakning av konkurrensbegränsning inom näringslivet skall upphöra och ersättas av en ny lag om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden som jag i det följande vill förorda.

26 §.

Utredningen framhåller att enligt paragrafens nu gällande lydelse har definitionen av begreppet »företagare» utformats så, att därunder inbegripes bl. a. den som säljer viss förnödenhet. Däremot har icke uttryckligen angivits, att under begreppet faller även den som bedriver tillverknings- eller inköpsverksamhet. Vid tillkomsten av lagen åberopades bl. a. önskvärdheten att vinna överensstämmelse med 1946 års lag. Vidare framhölls, att med formuleringen ej avsågs att utmärka, att lagstiftningen uteslutande skulle röra sådana konkurrensbegränsningar, som sammanhängde med vederbörandes försäljningsverksamhet, utan att även sådan konkurrensbegränsning, som berörde vederbörande företagares inköpsverksamhet, omfattades av lagstiftningen.

Utredningen, som anser att den nuvarande formuleringen kan leda till tveksamhet om stadgandets rätta innebörd, har i samband med att 1946 års lag föreslås utbytt mot ny lagstiftning ansett lämpligt att på denna punkt införa ett förtydligande både i den nämnda lagstiftningen och i konkurrensbegränsningslagen. Utredningen föreslår i sådant syfte en formulering, som tydligt utmärker, att båda lagarna är tillämpliga även på den som tillverkar

eller köper viss förnödenhet. Ett liknande förtydligande har också gjorts i det hänseendet, att under förslaget uttryckligen inbegripits den som driver försäkringsrörelse.

Departementschefen

Mot den föreslagna utformningen av företagarbegreppet, vilken icke mött erinringar under remissbehandlingen, har jag intet att invända.

29 §.

Straffansvar synes böra stadgas för den som uppsåtligen eller av oakt-samhet, som ej är ringa, bryter mot förordnande om högsta pris. Straffet torde normalt böra vara dagsböter. Det synes dock påkallat med en särskild straffskala för grova brott. Denna torde böra upptaga fängelse i högst ett år eller dagsböter. Därjämte torde regler om förverkande och husbondeansvar vara erforderliga.

Uppdelningen av brotten mot regeln om högsta i pris i grova brott och andra torde böra medföra en motsvarande uppdelning av de nu i paragrafen upptagna brotten mot förbuden i fråga om fast bruttopris och anbudskartell.

Ikraftträdandebestämmelsen

I likhet med vad chefen för finansdepartementet föreslagit i fråga om den nya prisregleringslagen bör även dessa lagändringar träda i kraft den 1 januari 1957.

II. Förslaget till lag om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden m. m.

ALLMÄNNA SYNPUNKTER

Gällande bestämmelser

Lagen den 29 juni 1946 om övervakning av konkurrensbegränsning inom näringslivet anger inledningsvis som sitt syfte att förebygga skadlig verkan av konkurrensbegränsning inom näringslivet. Detta sker dels genom registrering av konkurrensbegränsande överenskommelser och dels genom särskild undersökning. Övervakning utövas av övervakningsmyndighet som Kungl. Maj:t bestämmer (1 §). Övervakningsmyndighet är kommerskollegium, inom vilket verk en särskild byrå, monopolutredningsbyrån, inrättats för ändamålet. Bank- och fondväsendet samt försäkringsväsendet övervakas dock av bank- och fondinspektionen respektive försäkringsinspektionen.

I fråga om registreringen stadgas att yrkesutövare är skyldig att efter anmaning av övervakningsmyndighet anmäla av honom ingånget eller eljest biträtt kartellavtal eller annan liknande överenskommelse, som berör pris-, produktions-, omsättnings- eller transportförhållanden i riket (2 §).

Anmaning kan även avse överenskommelse som föreligger vid viss framtida tidpunkt eller som träffas eller tillämpas under viss tidsperiod (3 §). Vid anmälan skall fogas handlingar rörande överenskommelsens innehåll eller, om den är helt eller delvis muntlig, fullständig redogörelse för innehållet (4 §).

Över konkurrensbegränsande överenskommelser, som anmälts eller vid särskild undersökning kommit till övervakningsmyndighetens kännedom, föres kartellregister (5 §).

Särskild undersökning kan av övervakningsmyndigheten beslutas, därest myndigheten finner anledning befara skadlig verkan av konkurrensbegränsning inom viss verksamhet eller eljest särskilda skäl föreligger därtill. Undersökningen avser förekomsten av konkurrensbegränsning och därav föranledd skadlig inverkan på pris-, produktions-, omsättnings- eller transportförhållanden i riket (6 §).

För utförande av sådan undersökning tillerkänner lagen övervakningsmyndigheten särskilda befogenheter. Yrkesutövare kan således föreläggas att hålla tillgängliga handelsböcker, korrespondens och övriga handlingar av betydelse samt att i övrigt meddela erforderliga uppgifter. Uppgiftsskyldig kan kallas att personligen inställa sig inför myndigheten (7 §). Om det på grund av särskilda omständigheter är erforderligt för undersökningen, kan även annan än den uppgiftsskyldige föreläggas att lämna uppgifter (8 §).

Straff stadgas för den som underlåter att inom förelagd tid anmäla överenskommelse samt för den som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet lämnar oriktig uppgift vid undersökning. Straffet är dagsböter eller, där omständigheterna är synnerligen försvårande, fängelse i högst sex månader. Samma straff föreskrives för den som har eller haft att taga befattning med undersökning, om han i vidare mån än som kan anses erforderligt för uppdragets fullgörande yppar affärs- eller driftförhållande, varom han erhållit kännedom under sin verksamhet i eller för uppdraget, eller om han begagnar sig av sådan kännedom för att bereda sig eller annan fördel eller för att göra skada (10 §).

Vidare innehåller lagen regler om vite (9, 11, 12 §§), ersättning vid personlig inställelse (13 §), besvär (14 §) m. m.

Enligt 20 § lagen den 28 maj 1937 om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar må handling som inkommit till övervakningsmyndighet enligt den förut återgivna lagen, i den mån handlingen innehåller upplysningar om yrkesutövares affärs- eller driftförhållanden, vilkas offentliggörande kan lända honom till men, icke i andra fall än Kungl. Maj:t bestämmer utlämnas förrän tjugu år förflutit från handlingens datum. Detsamma gäller även beträffande handling som upprättats hos myndigheten.

Vad sålunda stadgas gäller dock ej kartellregister. Sådant register är i princip offentligt. Kungl. Maj:t kan dock förordna att kartellregister, såvitt rör viss överenskommelse, icke må utlämnas förrän tjugu år efter det anteckning om överenskommelsen gjordes i registret.

I 10 § prisregleringslagen den 30 juni 1947 stadgas att myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer äger föreskriva skyldighet för den, som yrkesmässigt köper eller säljer viss förnödenhet eller yrkesmässigt utför viss tjänst, att på anfordran lämna de uppgifter som finnes erforderliga för utövning av priskontrollerande verksamhet samt att för kontroll av lämnade uppgifter eller tillämpade priser förete handelsböcker och affärshandlingar. Vite kan föreläggas den som försummar att fullgöra honom ålagd skyldighet.

Straff stadgas för den som vid lämnande av uppgift söker vilseleda myndigheten (12 §).

Utredningen

Vissa ändringar i gällande lagregler om uppgiftsskyldighet finner utredningen påkallade. Lagstiftningen mot konkurrensbegränsningar måste ge samhället möjligheter icke blott att ingripa mot samhällsskadliga konkurrensbegränsningar utan även att uppsåra konkurrensbegränsningar och bedöma deras effekt. Utredningen framhåller att 1946 års lag ger samhället möjlighet att undersöka varje typ av konkurrensbegränsning. Den formella möjligheten att verkställa alla erforderliga utredningar finns sålunda redan. Utredningen föreslår att samhället dessutom får möjlighet att följa utvecklingen inom näringslivet dels genom inhämtande av uppgifter om priser, marginaler, kostnader m. m., dels genom specialutredningar även i prisfrågor. Samtidigt med att utredningsapparaten utbygges så att den medger en ökad insyn i prisbildningen, skapar man även underlag för en målmedveten upplysning av konsumenterna i syfte att öka deras priskännedom och prismedvetande, vilket utredningen anser erforderligt.

Utredningen framhåller att för en verksamhet av den karaktär utredningen förordat är den i 1946 års lag stadgade uppgiftsskyldigheten icke tillräcklig. Den måste i varje fall utbyggas med föreskrifter om skyldighet för yrkesutövaren att lämna uppgifter om tillämpade priser samt om förhållanden, som kan inverka på bedömandet av prissättningen, t. ex. intäkter, kostnader och vinster i rörelsen. Vidare anser utredningen att också prisfrågorna bör kunna göras till föremål för särskild undersökning på samma sätt som fallet är med frågor angående konkurrensbegränsningar. Bestämmelsen om skyldighet att förete handelsböcker m. m. samt att lämna uppgifter, som erfordras för undersökningen, bör därför få en sådan avfattning, att den otvetydigt avser även undersökning av frågor, som endast rör prisbildningen.

Mot ett stadgande av nu antytt innehåll kan, anför utredningen, möjligen riktas den invändningen, att uppgiftsskyldigheten blir ganska vittgående och relativt obestämd till sin omfattning. En uppgiftsskyldighet av liknande karaktär och omfattning är emellertid redan nu stadgad i 10 § prisregleringslagen. De nya bestämmelserna innebär i stort sett blott, att dessa redan gällande stadganden överföres till ett annat område av lagstiftningen. Givetvis förutsättes, att bestämmelserna handhas med urskillning.

Utredningen föreslår därför, att 1946 års lag utbytes mot en ny lag benämnd lag om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden, vilken i princip bör behandla blott frågan om uppgiftsskyldighet för näringsidkare och de spörsmål, som står i direkt samband därmed. De nu i 1946 års lag intagna närmare reglerna om myndighetens arbetssätt bör i stället inflyta i en särskild instruktion för myndigheten.

För övervakningsverksamheten föreslår utredningen inrättande av en ny myndighet. Bank- och fondväsendet samt försäkringsväsendet skall dock som hittills övervakas av bank- och fondinspektionen respektive försäkringsinspektionen.

Utredningen behandlar även frågan med vilken sekretess de uppgifter, som inkommer från näringsidkare och andra, bör kringgärdas. Denna fråga aktualiseras särskilt genom utredningens förslag att undersökningsmyndigheten skall bedriva en för allmänheten avsedd publiceringsverksamhet.

Ur de synpunkter, som förestavat utredningens ställningstagande, finner utredningen det önskvärt, att gränsen för vad som får publiceras icke drages för snävt. Med hänsyn till näringsidkarnas befogade intressen — och indirekt även ur allmän synpunkt — är det emellertid också nödvändigt att skapa garantier för att sådana upplysningar om enskildas affärs- och driftförhållanden, vilkas yppande kan lända vederbörande till men, icke i onödan utlämnas till offentligheten.

Mot offentliggörande av prisuppgifter, vilket är en del av den konsumentupplysande verksamheten, har enligt utredningen den lojala företagsamheten ej anledning att reagera.

Vad angår frågan om konsumentupplysning bör kunna meddelas även rörande marginalsättningen och prestationerna i olika försäljningsled, intäkter, kostnader, vinster m. fl. förhållanden, som kan inverka på prisbildningen, framhåller utredningen att prisbildningsfrågor och vad därmed sammanhänger av gammalt betraktats såsom affärshemligheter. Utredningen förklarar sig icke vilja bryta med denna uppfattning på det sättet, att principerna för de enskilda företagens prissättning göres till allmän egendom. Å andra sidan anser utredningen emellertid, att man på företagarkåll ofta överskattar betydelsen av att upprätthålla sekretess i prissättningsfrågor.

Som en allmän princip finner utredningen kunna fastslås, att några betänkligheter i stort sett icke behöver möta mot att publicera uppgifter om kalkyleringsmetoder, intäkter, kostnader, vinster m. m. för en näringsgren eller en grupp av företagare, vare sig uppgifterna avser förhållandena i allmänhet inom gruppen eller rör prisbildningen beträffande någon viss vara. Däremot bör största försiktighet iakttagas, när det gäller att publicera uppgifter, som kan hänföras till viss företagare. Publicering av uppgiftsmaterialet bör ske i bearbetad form, och primärmaterialet bör normalt icke offentliggöras. Sekretessfrågan kommer med hänsyn härtill i allmänhet att aktualiseras endast i samband med framläggandet av sådana redogörelser, som utarbetas i speciellt syfte att bringas till allmänhetens kännedom.

Vilken form och vilket innehåll som bör givas åt dessa redogörelser, är i sista hand en omdömesfråga, för vars avgörande några exakta lagregler icke kan utformas.

Utredningen anser att det icke är möjligt att tänka sig en sådan ordning, att Kungl. Maj:t i varje särskilt fall prövar vad som skall offentliggöras. Denna uppgift måste av praktiska skäl anförtros undersökningsmyndigheten. Genom formuleringen av föreskrifterna om sekretessen bör emellertid tydligt anges, att inkomna uppgifter i princip är sekretesskyddade och att sekretessen icke får brytas godtyckligt utan blott i den mån detta är påkallat för att myndigheten skall kunna fullgöra de uppgifter, som åvilar densamma. Dessa kan lämpligen anges genom hänvisning till den instruktion, som Kungl. Maj:t torde komma att utfärda för myndigheten. Utredningen föreslår att 20 § lagen den 28 maj 1937 om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar ändras i enlighet härmed.

Vid sidan av de sekretessregler, som utredningen sålunda föreslår i fråga om handlingar, som inkommer till eller upprättas hos undersökningsmyndigheten, bör finnas en särskild bestämmelse om tystnadsplikt för myndighetens tjänstemän. Denna tystnadsplikt bör i princip omfatta alla sådana affärs- och driftförhållanden, om vilka vederbörande fått kännedom genom sin verksamhet hos myndigheten. Offentliggörande av upplysningar om dessa förhållanden bör med andra ord endast få ske i den form, som anvisas genom det förut berörda stadgandet i 1937 års lag.

Yttrandena

Förslaget till lag om uppgiftsskyldighet göres i regel icke till föremål för mera allmänna uttalanden. De flesta remissinstanserna tillstyrker grunderna för förslaget eller lämnar dem utan erinran. Direkt avstyrkande är blott inköpscentralernas aktiebolag ICA, Sveriges hotell- och restaurantförbund, Stockholms handelskammare samt Östergötlands och Södermanlands handelskammare. Av dessa anför endast *Sveriges hotell- och restaurantförbund* mera principiella synpunkter. Förbundet befarar att den föreslagna uppgiftsskyldigheten utgör inkörsporten till andra mera långtgående åtgärder. Redan förslaget innebär emellertid enligt förbundets uppfattning ett stort steg från de principiella grunder, på vilka ett fritt näringsliv bör vila. Sett i samband med de föreslagna ändringarna i 1953 års lag pekar det enligt förbundets uppfattning klart emot den situation, där näringslivet endast nominellt och till det yttre kan sägas vara fritt men reellt och till det inre helt influeras av kollektivet, staten. Förbundet understryker vidare att uppgiftsskyldigheten blir ganska vittgående och obestämd till sin karaktär. Näringslivet betungas redan av en sådan mångfald vid sidan av dess egentliga verksamhet liggande uppgifter och skyldigheter att ett lätande av denna börda förvisso vore motiverat. När nu tvärtom en ytterligare utvidgning av dessa skyldigheter ifrågasättes, bör man enligt förbundets åsikt ha rätt att fordra tungt vägande skäl härför. Förbundet anser

inga sådana skäl föreligga. Förbundet har svårt att förstå att den föreslagna konsumentupplysningen nödvändiggör en så långtgående uppgiftsskyldighet som förslaget innebär. Den omständigheten att motsvarande skyldighet finnes införd i gällande prisregleringslag finner förbundet icke kunna tillmätas någon betydelse. Prisregleringslagen är enligt sin lydelse och lagstiftarens ursprungliga avsikt endast till för extraordinära förhållanden. Den av utredningen föreslagna uppgiftsskyldigheten avser emellertid normala förhållanden. — Behovet av den föreslagna uppgiftsskyldigheten i den mån den icke redan stadgas i 1946 års lag bestrides även av *Östergötlands och Södermanlands handelskammare* samt av *inköpscentralernas aktiebolag ICA*, som jämväl instämmer i uppfattningen att det icke ter sig naturligt att överföra bestämmelser från prisregleringslagen till en för normala förhållanden avsedd lag.

Även *svenska bankföreningen* framhåller att företagarna redan är alltför betungade med att sammanställa och avlämna uppgifter av skilda slag till olika myndigheter och institutioner. Föreningen anser det därför böra närmare undersökas om icke en tillräckligt effektiv prisövervakning kan åstadkommas med hjälp av redan tillgängliga statistiska källor.

Sveriges hantverks- och småindustriorganisation förklarar sig däremot i och för sig icke ha några erinringar mot en allmän uppgiftsskyldighet.

Grundtanken i förslaget tillstyrkes av *kommerskollegium*, som finner det uppenbart, att den ifrågasatta prisregistrerings-, prisanalys- och konsumentupplysningsverksamheten ej kan bedrivas med mindre det organ som skall handlägga dessa frågor har laglig möjlighet att hos berörda näringsidkare inhämta kunskap om alla för verksamheten betydelsefulla omständigheter. Även kommerskollegium påpekar emellertid, att uppgiftsskyldigheten enligt förslaget blir ganska vittgående och obestämd till sin omfattning och finner mot det av utredningen åberopade huvudskälet, nämligen att liknande bestämmelser finns i gällande prisregleringslag, kunna invändas att prisregleringslagen är avsedd att tillämpas under utomordentliga förhållanden, då den enskilde i samhällsnyttans intresse får finna sig i långtgående statliga ingripanden, medan den nu föreslagna lagen kommer att gälla även under normala förhållanden. Det kan därför enligt kollegii mening starkt ifrågasättas om det är lämpligt att i sådant läge på en underordnad myndighet delegera denna ömtåliga uppgift, som kan komma att avse en hel bransch. Kollegium anser det kunna göras gällande att Kungl. Maj:t bör ha beslutanderätten i dessa frågor. Kollegium understryker angelägenheten av att de statliga myndigheterna handlägger frågorna med omsorg så att näringslivet icke onödigtvis störes.

Uppfattningen att den föreslagna uppgiftsskyldigheten är nödvändig för ifrågavarande verksamhet delas av *länsstyrelsen i Västernorrlands län*, som, liksom ock *näringsfrihetsrådet* och *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län*, tillstyrker förslagets huvudlinjer.

Bank- och fondinspektionen samt *försäkringsinspektionen* har intet att erinra mot att jämväl i fortsättningen handha de ifrågavarande övervak-

ningsuppgifterna såvitt avser bank- och fondväsendet respektive försäkringsväsendet. Försäkringsinspektionen föreslår dock att försäkringsväsendet skall undantagas från tillämpningen av den nya lagen samt att motsvarande uppgiftsskyldighet för försäkringsrörelse skall grundas på 1948 års lag om försäkringsrörelse och 1950 års lag om rätt för utländsk försäkringsanstalt att driva försäkringsrörelse här i riket. Alla de slag av uppgifter rörande priser, intäkter, kostnader och vinster m. m. som omfattas av den nu föreslagna uppgiftsskyldigheten är försäkringsbolagen redan skyldiga att lämna enligt försäkringslagstiftningen. Inspektionen måste därjämte anses ha möjlighet att med stöd av stadgande i nämnda lagstiftning infordra uppgifter jämväl om överenskommelser och åtgärder som är ägnade att begränsa konkurrensen. Och det kan icke vara lämpligt att infordrande av samma uppgifter kan ske med stöd av två olika lagar. Olämpligheten härav framstår särskilt skarpt mot bakgrunden av att straffbestämmelserna och bestämmelserna om tystnadsplikt är olika utformade i uppgiftsskyldighetslagen och försäkringslagarna samt att enligt sekretesslagen andra regler gäller för handlingar, som införskaffats eller upprättats med stöd av 1946 års lag, än i fråga om handlingar som har avseende på försäkringsrörelse.

Utredningens uttalande rörande sekretessen och dess förslag till lagregler i denna fråga föranleder — förutom att *statens priskontrollnämnd* förklarar sig icke ha något att erinra mot de av utredningen i denna del uppdragna riktlinjerna och att *kommerskollegium* uttalar att det är synnerligen betydelsefullt att uppgifterna icke begagnas på sådant sätt att afärshemligheter yppas — icke annat yttrande än att *Svea hovrätt* framhåller att det med den föreslagna utformningen av sekretessbestämmelserna synes möta svårigheter för en företagare att på förhand bedöma i vad mån av honom lämnade uppgifter kommer att åtnjuta sekretess. Hovrätten anser detta medföra risk för att företagarna söker undvika att lämna uppgifter om förhållanden som av dem betraktas som interna. Därigenom kan syftet med lagen komma att motverkas. Hovrätten finner därför att begränsningen av sekretesskyddet kommer att gå alltför långt.

Departementschefen

Den föreslagna ordningen med prisreglering endast i extraordinära situationer och konkurrensen som främsta prisregulator under normala tider förutsätter, såsom också framgår av vad chefen för finansdepartementet anfört vid anmälan av förslaget till ny prisregleringslag, att samhället har möjlighet att följa näringslivets utveckling för att kunna utröna huruvida konkurrensen har erforderlig effektivitet. Det är icke tillräckligt att samhället kan — på sätt närmare angivits i föregående avsnitt — ingripa mot konkurrensbegränsningar med stöd av 1953 års lag. Därutöver kräves att förutsättningar finns för samhället att uppdaga dylika begränsningar och utforska deras verkan. En betingelse härför är att det allmänna har insyn i de faktorer som påverkar prisbildningen, såsom i fråga om priser, intäkter, kostna-

der, vinster m. m. Av betydelse i detta sammanhang är också att från samhällets sida bedrivs saklig konsumentupplysning i pris- och prisbildningsfrågor. Härigenom kan man häva eller i varje fall minska sådana brister i konsumenternas kunskap om priser och prisbildning, som försvagar konkurrensens effektivitet.

För att samhällsorganen skall erhålla den kunskap om priser och prisbildning, som är förutsättningen för en statlig prisregistrerande, prisanalyserande och konsumentupplysande verksamhet av den art jag nu skisserat, erfordras en allmän uppgiftsskyldighet för i första hand näringsidkarna, men i vissa fall även andra. En sådan uppgiftsskyldighet, som utöver uppgiftsplikt rörande konkurrensbegränsningar måste avse icke blott priser utan alla omständigheter som kan påverka prisbildningen, har utredningen också föreslagit. Företagarnas organisationer har i regel ej motsatt sig förslaget vid remissbehandlingen. Den i ett yttrande framförda farhågan att den föreslagna uppgiftsskyldigheten skulle vara inkörsporten till mera långtgående åtgärder av beskaffenhet att i realiteten betaga näringslivet dess frihet är helt ogrundad. Syftet med verksamheten är i stället att främja konkurrensen inom näringslivet och därmed vidmakthålla själva grundvalen för dess frihet.

Den föreslagna uppgiftsskyldigheten medför otvivelaktigt en del besvär och kostnader för företagarna. Inhämtandet av uppgifterna skall dock självfallet ske så att de betungas så litet som möjligt. I görligaste mån bör dessutom andra statistiska källor begagnas. Men helt kan de nämnda olägenheterna icke undvikas. Det är emellertid ett så betydande allmänt intresse att konkurrensens effektivitet främjas, att dessa olägenheter icke kan få hindra att nödig uppgiftsskyldighet ålägges företagarna.

På grund av vad sålunda anförts tillstyrker jag en uppgiftsskyldighet av föreslagen omfattning. Det må i detta sammanhang framhållas, att detta icke innebär någon principiell nyhet. Enligt prisregleringslagen kan nämligen näringsidkare åläggas att lämna de uppgifter som erfordras för den priskontrollerande verksamheten. Och 1946 års lag innehåller — utom stadgande om skyldighet att anmäla kartellavtal och liknande överenskommelser — föreskrift av innehåll att myndighet kan undersöka näringsverksamhet med avseende å förekomsten av konkurrensbegränsning och dennas inverkan på prisförhållanden m. m. En sådan undersökning är förenad med en vidsträckt uppgiftsskyldighet för de berörda yrkesutövarna. I det läge som nu föreligger synes det lämpligast att i en särskild lag sammanföra bestämmelserna om uppgiftsskyldighet och därvid också göra reglerna därom, vilka nu har delvis olika utformning, mera enhetliga. I anslutning härtill torde ock böra framhållas, att någon reglering i lagen av den utav kommerskollegium väckta frågan huruvida icke mera omfattande undersökningar bör beslutas av Kungl. Maj:t och ej av underordnad myndighet, icke synes lämplig. Spörsmålet torde få närmare övervägas vid utfärdandet av instruktion för den myndighet, som skall handha verksamheten, eller annan administrativ författning.

Regler om uppgiftsskyldighet av liknande art som det här gäller förekommer i lagstiftningen rörande särskilda näringsgrenar. Så är fallet t. ex. i lagstiftningen om försäkringsrörelse. Med hänsyn härtill har försäkringsinspektionen, som nu är övervakningsmyndighet enligt 1946 års lag med avseende å försäkringsväsendet, hemställt att detta måtte undantagas från den nu ifrågasatta lagens tillämpning. För egen del är jag ej beredd förorda att av anledning varom nu är fråga från lagens tillämpningsområde undantaga viss näringsgren. Större olägenheter lär knappast uppkomma även om bestämmelser finnes på mer än ett håll och dessa har något olika innehåll i fråga om t. ex. straff, tystnadsplikt och sekretess. De olägenheter, som med hänsyn till det anförda dock kan finnas, kan väsentligen undvikas genom att myndigheten — vilken såvitt avser exempelvis försäkringsväsendet även framdeles lär bli försäkringsinspektionen — vid inhämtande av uppgifter anger den lag, på vilken myndigheten därvid stöder sig.

De av utredningen uppdragna riktlinjerna för sekretessen i fråga om handlingar, som i denna verksamhet inkommer till eller upprättas av myndigheten, har icke mött gensaga från näringslivets sida.

Den konsumentupplysande verksamheten förutsätter att inhämtade uppgifter i viss utsträckning publiceras. Detta gäller i första hand rena prisuppgifter. Befogade invändningar torde i och för sig icke kunna resas mot offentlighöjande av sådana uppgifter, i varje fall ej så länge det är fråga om priser vid försäljning till konsumenter. Ett dylikt offentlighöjande kan icke anses lända företagaren till men och torde alltså vara tillåtet redan enligt gällande lag. Försiktighet synes dock böra iakttagas i fråga om namngivande av företagare i samband med publicering av prisuppgifter. Mera tveksamt förhåller det sig i fråga om uppgifter rörande marginalsättning, kostnader — dit ofta försäljningspriser från tillverkare eller mellanliggande försäljningsled torde få räknas — vinster och andra förhållanden av beskaffenhet att påverka prispildningen. Enligt min mening är det emellertid ett så betydande allmänt intresse att främja allmän kännedom om dessa förhållanden att företagen i regel icke bör kunna motsätta sig att uppgifter rörande dylika omständigheter publiceras rörande en hel bransch eller eljest rörande en grupp av företagare. Uppgifterna bör givetvis offentliggöras i så bearbetat skick att exakt upplysning icke vinnes om någon enstaka företags förhållanden. Ej heller ett dylikt offentlighöjande av mera allmänna uppgifter kan anses lända någon företagare till men på sådant sätt att den icke är tillåten enligt gällande lag. Den omständigheten att en publicering av exempelvis marginalsättningen inom en viss bransch kan förväntas utlösa köpmotstånd och därmed svårigheter för branschen bör enligt min åsikt ej betraktas som men enligt sekretesslagen. Däremot bör endast undantagsvis publicering ske av dylika uppgifter rörande viss angiven företagare eller så att det framgår vilken företagare som avses. Det synes ej lämpligt att till underordnad myndighet generellt överlåta avgörandet av den ömtåliga frågan när dylik publicering skall ske. Den nuvarande regeln i 20 § sekretesslagen innebär i detta hänseende att avgörandet ankommer på Kungl.

Maj:t. Kungl. Maj:ts beslutanderätt kan därvid utövas på det sättet att Kungl. Maj:t meddelar allmänna bestämmelser, vilka skall av myndigheten tillämpas i det särskilda fallet. Denna ordning synes lämplig även i fortsättningen. Tillika bör såsom utredningen föreslagit i lag stadgas motsvarande tystnadsplikt för de tjänstemän som har att taga befattning med uppgifterna.

DETALJUTFORMNINGEN

Lagen om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden

Utredningens förslag till lag om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden synes böra underkastas en viss, huvudsakligen redaktionell överarbetning.

1 §.

Utredningen föreslår att i lagen skall anges att syftet med uppgiftsskyldigheten är att främja allmän kännedom om pris- och konkurrensförhållanden inom näringslivet. Uppgiftsplikten bör icke vara begränsad enbart till lämnande av vissa mera rutinmässiga uppgifter utan föreslås liksom enligt gällande lagstiftning kunna få en vidare innebörd i samband med särskild undersökning. Enligt förslaget skall uppgiftsskyldigheten i första hand åvila företagare. Vid särskild undersökning bör dock, vilket redan nu är fallet i fråga om konkurrensbegränsning, även annan än vederbörande företagare kunna höras. Det torde ligga i sakens natur att så bör ske endast då särskilda skäl föranleder därtill. Att, såsom skett i 1946 års lag, direkt utsäga detta anser utredningen dock ej vara erforderligt.

Kommerskollegium förklarar sig icke kunna biträda förslaget att uppmjuka det nuvarande stadgandet om skyldighet för annan än vederbörande företagare att tillhandagå myndigheten vid undersökning. Enligt gällande lag fordras särskilda omständigheter för att utomståendes medverkan skall kunna krävas. Dessutom ger den gällande lagen närmast vid handen att en utomstående icke kan förpliktas att tillhandahålla sina handelsböcker m. m. I varje fall har kommerskollegium icke vid något tillfälle tillämpat lagen som om dylik skyldighet skulle finnas. Enligt kollegii mening är förslaget alltför ingripande i enskild rätt för att kunna godtagas i en lag, som är avsedd för fredsförhållanden. Verkligt behov av att granska någons handelsböcker torde, tillägger kollegium, väl knappast föreligga i andra fall än där denne är omedelbart berörd av undersökningen. *Stockholms handelskammare* anför i huvudsak likartade synpunkter.

Departementschefen

Såsom utredningen föreslagit torde syftet med uppgiftsskyldigheten böra anges i lagtexten. Härigenom begränsas skyldigheten så att lagen icke kan användas för inhämtande av uppgifter för annat ändamål än det avsedda.

Den av utredningen föreslagna beskrivningen av syftet anser jag lämplig. Uppgiftsskyldigheten bör i främsta rummet gälla för utövare av yrkesmässig verksamhet, d. v. s. företagare.

Vid inhämtande av uppgift från viss företagare kan det tydligen ibland uppkomma behov att höra även andra. Oftast torde erforderlig komplettering av uppgifterna i så fall kunna ske genom hänvändelse till annan företagare. Härför erfordras icke några särskilda regler. Den andra företagaren är redan på grund av sin allmänna uppgiftsskyldighet pliktig lämna behövliga uppgifter. Anledning torde icke finnas att uppgiftsskyldigheten i dessa fall skall vara mera begränsad i fråga om rätten att ta del av affärshandlingar än eljest. Undantagsvis torde det emellertid också kunna bli nödvändigt att höra den som icke är företagare. Om företagaren icke kan förmås lämna uppgift eller om lämnad uppgift är ofullständig eller behöver kontrolleras, torde detta stundom icke kunna ske på annat sätt än genom hörande av en kund. Även den som icke är företagare, bör därför, om särskilda omständigheter föreligger, vara skyldig lämna uppgifter i samma omfattning som företagare.

2 §.

Utredningen föreslår att kretsen av uppgiftspliktiga företagare i stort sett skall bestämmas som i 2 § 1946 års lag och 10 § prisregleringslagen. Sedan vissa tillägg i förtydligande syfte föreslagits i 26 § 1953 års lag är definitionerna av »företagare» i sistnämnda lag och den föreslagna uppgiftsskyldighetslagen likalydande. Uppgiftsskyldigheten bör liksom enligt gällande ordning vara knuten till yrkesmässig verksamhet. Utredningen anser icke något praktiskt behov av uppgiftsplikt föreligga med avseende på »upplåtelse av rätt att å fastighet avverka skog eller där taga torv, ler, grus, sten eller annat, som icke är att hänföra till fastighetens vanliga avkastning». Vid en eventuell tillämpning av den nya prisregleringslagen torde i angivna avseende erforderliga uppgifter utan större svårigheter kunna införskaffas, ehuru uppgiftsskyldighet ej är stadgad. Möjlighet till uppgiftsinsamling lär för övrigt i viss utsträckning erbjuda sig genom skyldigheten för annan än företagare att lämna uppgift.

Svea hovrätt anser det kunna antagas att det allmännas intresse av att följa utvecklingen av priserna på exempelvis upplåtelse av rätt att avverka skog och taga torv i en krissituation, då prisregleringslagen trätt i tillämpning, kan bli betydande. Det är därför en brist i förslaget att uppgiftsskyldigheten icke föreslås täcka de fall då prisreglering kan äga rum. Enligt hovrättens förmenande bör — därest hinder av teknisk natur ej möter vid en påkallad begränsning utav kretsen av uppgiftsskyldiga — uppgiftsskyldigheten genom ett tillägg utvidgas till att omfatta jämväl den som upplåter avverkningsrätt eller därmed jämförlig rätt att tillgodogöra sig nytta av fastigheten.

Departementschefen

Företagarbegreppet torde böra bestämmas på sätt utredningen föreslagit. I fråga om möjligheten att inhämta uppgift om upplåtelse av avverkningsrätt o. dyl. ansluter jag mig till utredningens förslag. De fall, då uppgifter icke skulle kunna inhämtas rörande dylika upplåtelser, därför att förvärvaren ej är företagare i lagens mening, torde förekomma i så pass begränsad omfattning att behov icke föreligger av vidsträcktare uppgiftsskyldighet än som kan föreskrivas i administrativ ordning.

3 §.

Utredningen föreslår att de grundläggande bestämmelserna om uppgiftsskyldighetens omfattning uppdelas på två paragrafer, av vilka den ena innehåller de föreskrifter, som erfordras för att möjliggöra insamlandet av alla mera rutinemässiga uppgifter, och den andra reglerar den mera vidsträckta uppgiftsskyldighet, som bör föreligga i samband med att pris- eller konkurrensförhållanden göres till föremål för särskild undersökning. I förstnämnda avseende föreslås att det skall åligga företagare att lämna uppgifter om priser, intäkter, kostnader, vinster och förhållanden i övrigt av beskaffenhet att inverka på prisbildningen samt att anmäla av honom ingånget eller biträtt kartellavtal eller annan överenskommelse eller åtgärd, som är ägnad att begränsa konkurrensen och berör pris-, produktions-, omsättnings- eller transportförhållanden i riket. Uppgiftsskyldighet föreslås alltså även beträffande konkurrensbegränsning, varom formlig överenskommelse ej föreligger. Då det synes ogörligt att i lagen fixera, vilka uppgifter som skall infordras, föreslår utredningen att det skall få ankomma på vederbörande myndighet att inom den i lagen angivna ramen allt efter förhållandena inom olika branscher lämna nödiga anvisningar rörande uppgiftsplikten. Utredningen framhåller att anmaning att anmäla konkurrensbegränsning enligt 3 § 1946 års lag må avse jämväl överenskommelse som föreligger vid viss framtida tidpunkt eller som träffas eller tillämpas under viss tidsperiod samt att 4 § samma lag innehåller föreskrifter om vilka handlingar eller redogörelser som skall fogas vid anmälan. Motsvarande bör naturligen även härafter gälla, men då myndigheten enligt förslaget får utfärda närmare föreskrifter om uppgiftspliktens omfattning och sättet för dess fullgörande, har det synts överflödigt att särskilt ange detta. Av samma skäl anser utredningen att det ej heller behöver utsägas, att med överenskommelse jämställes stadgar, antagna av sammanslutning av företagare, samt av sådan sammanslutning eljest utfärdade bestämmelser eller föreskrifter.

I fråga om den mera vidsträckta uppgiftsskyldigheten föreslår utredningen att vederbörande myndighet skall äga förelägga företagare och annan att lämna för undersökningens utförande nödiga uppgifter samt att enligt meddelade anvisningar tillhandahålla handelsböcker, korrespondens och övriga handlingar som kan vara av betydelse för undersökningen.

Kommerskollegium finner att förslaget att anmälningsskyldigheten skall

avse överenskommelse eller åtgärd, som är ägnad att begränsa konkurrensen, innebär en avsevärd utvidgning i förhållande till gällande rätt. Enligt kollegii mening är ordalagen alltför vaga och obestämda för att kunna godtagas. Gränserna är flytande och det kan göras gällande att snart sagt allt handlande från en företagares sida är anmälningsskyldigt. Kollegium ifrågasätter om en så vidsträckt anmälningsskyldighet har någon uppgift att fylla vid sidan om uppgiftsskyldigheten och skyldigheten att underkasta sig undersökningar. För att få en skälig begränsning av stadgandets räckvidd föreslår kollegium att det skall inskränkas till kartellavtal eller annan överenskommelse som begränsar konkurrensen. Liknande synpunkter anföres av *näringsfrihetsrådet*, *Sveriges köpmannaförbund* ävensom av *Sveriges industriförbund*, *svenska bankföreningen* samt *kemisk-tekniska och livsmedelsfabrikanter* förening, vilka avstyrker att anmälningsskyldigheten utvidgas utöver vad nu gäller. — *Handelskammaren i Gefle* uttalar att förslaget präglas av en brist på precision i utformningen, som torde komma att skapa osäkerhet. Kammaren finner därför klarare riktlinjer genom begränsningar och närmare preciseringar oundgängligen erforderliga. Den starka utvidgningen av monopolbyråns verksamhet kan eljest komma att förorsaka byrån onödigt arbete, varjämte företagare lätt kan utsättas för trakasserier från konkurrenter, som tror sig illa behandlade i pris- eller konditionsavseende.

Kommerskollegium framhåller vidare att av de föreslagna ordalagen det missförståndet lätt kan uppkomma att uppgiftsskyldighet föreligger omedelbart på grund av lagens bestämmelse. Kollegium föreslår därför att lagtexten kompletteras så att det tydligt framgår att nämnda skyldighet ej föreligger förrän efter anmaning. För fullständighetens skull anser sig kollegium böra framhålla, att då fråga är om ett krigsfall, personlig anmaning icke torde krävas. Kollegium anser att det då räcker med t. ex. ett meddelande i pressen eller radio. Äsikten att paragrafen uttryckligen bör stadga att uppgiftsskyldigheten, eller i varje fall anmälningsskyldigheten, föreligger först efter anmaning delas av ett flertal remissinstanser, av vilka exempelvis *Sveriges industriförbund* och *Sveriges lantbruksförbund* synes utgå från att förslaget föreskriver uppgiftsskyldighet utan anmaning.

Kommerskollegium föreslår att lagen kompletteras med uttryckliga bestämmelser att stadgar för sammanslutning av företagare skall jämföras med överenskommelse. Detta anser kollegium visserligen gälla ändå, men med hänsyn till att motsvarande regler intagits i 27 § i 1953 års lag föreligger enligt kollegii mening risk för missuppfattning.

Departementschefen

Uppgiftsskyldigheten avser som utredningen framhåller såväl anmälan av kartellavtal och liknande överenskommelser för registrering och avgivande av de mera rutinmässiga uppgifter, vilka erfordras för den prisregistrerande verksamheten, som lämnande av det mera omfattande biträde som kan behöva påfordras vid särskilda undersökningar rörande konkurrensbegränsande företagsverk och i fråga om prisbildningen.

Någon bestämd artskillnad mellan uppgiftsskyldigheten i det ena och det andra fallet synes icke föreligga. Vid nyssnämnda särskilda undersökningar kan uppgiftsplikten måhända bli mera betungande för företagaren men skyldigheten bör tydligen i båda fallen kunna avse alla de uppgifter som erfordras för att främja allmän kännedom om pris- och konkurrensförhållanden inom näringslivet. Anledning synes med hänsyn härtill ej finnas att göra åtskillnad i fråga om företagarnas uppgiftsskyldighet vid särskild undersökning och i andra fall. Ej heller kan det vara rationellt att begränsa möjligheten att ta del av affärshandlingar till undersökningsfallet. För företagaren saknar det betydelse om föreläggande att tillhandahålla handelsböcker föregås av beslut om särskild undersökning eller ej och för myndigheten är det allenast en onödig omgång att behöva formellt fatta ett dylikt beslut för att kunna kontrollera en uppgift i en handelsbok. Allmän uppgiftsskyldighet bör, som nyss sagts, föreligga även rörande konkurrensbegränsningar. Anledning synes därför ej föreligga att bibehålla den särskilda formen för lämnande av uppgift om dylika företeelser som i 1946 års lag kallas anmälan. Det torde alltså vara tillräckligt att stadga att det skall åligga företagare att lämna uppgift om konkurrensbegränsning, som berör hans verksamhet och har avseende på pris-, produktions-, omsättnings- eller transportförhållanden i riket, samt i övrigt om priser, intäkter, kostnader, vinster och andra förhållanden av beskaffenhet att inverka på prisbildningen.

Det är uppenbarligen icke möjligt att i lagen mera exakt ange vilka olika uppgifter som skall lämnas i de särskilda fallen. Därför bör ej lagen få den utformningen att skyldigheten att lämna uppgifter föreligger omedelbart på grund av lagen. I stället torde liksom nu böra föreskrivas en ram inom vilken vederbörande är skyldig att på anfordran av myndighet lämna uppgifter enligt de närmare anvisningar som myndigheten meddelar. Någon osäkerhet om vad uppgiftsskyldigheten i det aktuella fallet omfattar kommer då ej att behöva råda. För att förebygga missförstånd synes i lagen böra uttryckligen anges att uppgiftsskyldighet föreligger först efter anmaning av myndigheten.

Uttrycket konkurrensbegränsning avses här ha samma vidsträckta innebörd som i 1953 års lag och sålunda omfatta ej blott uttryckliga avtal eller överenskommelser utan även t. ex. samverkan utan uttrycklig överenskommelse samt sådana faktiska förhållanden som exempelvis monopol och oligopol. Med den sålunda föreslagna utformningen är det uppenbart att stadgar för sammanslutning av företagare o. dyl. kan utgöra en form av konkurrensbegränsning. Till frågan om en särskild regel härom i lagen är påkallad återkommer jag i samband med behandlingen av kartellregistret. Uppgiftsskyldighet föreligger oavsett om konkurrensbegränsningen har skadlig verkan eller ej. Då uppgift inforas beträffande konkurrensbegränsning, torde med hänsyn till den vida omfattningen av begreppet böra gälla att i anmaningen närmare anges vad slag av konkurrensbegränsning som avses. Tillräckligt bör dock vara att det anges t. ex. att det är fråga om kartell

eller annan liknande konkurrensbegränsande överenskommelse eller att viss konkurrensbegränsande metod åsyftas.

4 §.

Motsvarande bestämmelse finnes intagen i 7 § 1946 års lag.

5 §.

Utredningen föreslår, som nyss nämnts, att det skall få ankomma på vederbörande myndighet att inom den i lagen angivna ramen allt efter förhållandena inom olika branscher lämna nödiga anvisningar rörande omfattningen av uppgiftsskyldigheten och sättet för dess fullgörande, vartill även torde få räknas tiden för uppgifts avgivande. Vidare föreslås, som jag också nyss antytt, att företagare efter föreläggande av myndighet och i enlighet med meddelade anvisningar skall vara skyldig att tillhandahålla handelsböcker och andra affärshandlingar. Denna föreskrift bör så förstås, att om myndigheten det begär och så utan större olägenhet kan ske, handlingarna skall insändas till myndigheten. Uppgiftsskyldig skall enligt förslaget liksom nu kunna kallas att personligen inställa sig inför myndigheten.

Stockholms handelskammare föreslår att uttrycket »tillhandahålla» handelsböcker och andra handlingar, vilket enligt kammaren innebär att handlingarna på begäran skall insändas till myndigheten, bör utbytas mot det i 1946 års lag begagnade, mindre vittgående uttrycket »hålla tillgängliga». Det ligger enligt kammarens uppfattning i sakens natur att skyldighet att tillställa myndigheten handlingarna kan, särskilt för företag ute i landet, medföra svårigheter. *Kommerskollegium* erinrar i anledning härav om att uttrycket »tillhandahålla» har sin motsvarighet i 27 § allmänna förfogandelagen och 20 § allmänna ransoneringslagen. Kollegium hyser icke någon betänklighet mot att ansluta sig till utredningen i denna del.

Departementschefen

Bestämmelserna om ordningen för uppgiftsskyldighetens fullgörande synes lämpligen kunna sammanföras till en paragraf, i vilken i huvudsaklig överensstämmelse med förslaget regleras vilka befogenheter myndigheten har att meddela anvisningar härom. Myndigheten bör kunna i varje särskilt fall inom lagens ram bestämma omfattningen av uppgiftsskyldigheten. Vidare måste myndigheten kunna utfärda anvisningar om sättet och tiden för uppgiftsskyldighetens fullgörande. Denna befogenhet bör innefatta möjlighet att föreskriva icke blott att uppgift om visst förhållande skall lämnas inom angiven tid utan också exempelvis att uppgifter skall lämnas vid bestämda tidpunkter under en viss tidsperiod eller då viss omständighet, t. ex. ändring av priset på angiven vara, inträffar. Uppgift bör jämväl kunna inhämtas vid personligt besök hos den uppgiftsskyldige av tjänsteman hos myndigheten. Liksom nu är fallet torde myndigheten även böra ha rätt att infordra skriftlig redogörelse för innehållet i en muntlig överenskommelse, som är konkurrensbegränsande.

Befogenhet att ta del av handelsböcker och andra affärshandlingar bör ock tillerkännas myndigheten. Dylik befogenhet bör föreligga främst då särskild undersökning skall verkställas, men även eljest kan det vara nödvändigt att för kontroll av en lämnad uppgift ta del av ett kontrakt eller dylikt. Skyldigheten att tillhandahålla handlingar torde böra omfatta skyldighet att insända handlingarna till myndigheten. Insändande av handlingar bör dock påfordras endast då företagaren utan större olägenhet kan avvara dem under den tid myndigheten behöver disponera dem. Ett annat sätt att tillhandahålla handlingar är självfallet att insända bestyrkta avskrifter av dem. Detta bör myndigheten, liksom nu är fallet, kunna påfordra i fråga om konkurrensbegränsande avtal som skall registreras. Även personlig inställelse inför myndigheten av den uppgiftsskyldige bör kunna påfordras.

Som en allmän regel för myndighetens anvisningar rörande ordningen för uppgiftsskyldighetens fullgörande bör naturligtvis gälla att den uppgiftsskyldige icke skall onödigt betungas.

6 §.

Uppgiftsskyldigheten synes böra kunna sanktioneras med vitesföreläggande. Lämpligt torde vara att vite utsättes först sedan en anmaning att lämna uppgift icke alls eller icke fullständigt efterkommits. Då fråga är om föreläggande att tillhandahålla affärshandlingar eller kallelse till personlig inställelse bör uppenbarligen möjlighet finnas att omedelbart utsätta vite.

7 §.

Denna paragraf motsvarar 13 § i 1946 års lag.

Såsom utredningen uttalat bör ersättning utgå endast då myndigheten funnit nödvändigt att förordna om personlig inställelse men ej då vederbörande inställt sig av eget initiativ eller efter överenskommelse med myndigheten.

8 §.

Utredningen föreslår att bestämmelsen om kartellregister skall innehålla att register skall föras över konkurrensbegränsande överenskommelser.

Kommerskollegium anför att den nuvarande bestämmelsen i 1946 års lag, enligt vilken registrering skall ske av kartellavtal eller annan liknande konkurrensbegränsande överenskommelse, av kollegium tolkats så att därmed avses överenskommelse som innehåller uttrycklig bestämmelse, syftande till att konkurrensen skall begränsas. Saknas sådan bestämmelse, anses sålunda registreringsplikt ej föreligga. Ett köpeavtal innebärande att en företagare övertar en annans rörelse, kan registreras om säljaren förbinder sig att icke driva rörelse i samma bransch, på samma ort eller dylikt. Innehåller avtalet icke något utöver sedvanliga köpevillkor, registreras det ej, oavsett att konkurrensen faktiskt begränsas genom att antalet företagare i branschen minskar. Denna klara gränsdragning medför enligt kollegii åsikt att de enskilda näringsidkarna icke behöver sväva i tvivelsmål om när en

överenskommelse kan komma att registreras, varjämte den hindrar att kartellregistret belastas med oväsentligheter. Enligt förslaget kommer registreringsplikten att anknytas till de beträffande anmälningsskyldigheten begagnade ordalagen »överenskommelse som är ägnad att begränsa konkurrensen». Registrering skulle alltså i stort sett kunna ske av varje mellan företagare ingånget avtal. Detta anser kollegium icke lämpligt, varför kollegium föreslår att registreringsplikten som i 1946 års lag uttryckligen angives avse kartellavtal och liknande konkurrensbegränsande överenskommelser. Samma ståndpunkt intages av *näringsfrihetsrådet* och *Sveriges industriförbund*.

Departementschefen

Någon saklig ändring i förhållande till gällande rätt torde icke böra ske i fråga om de avtal som skall införas i kartellregister. Kommerskollegii praxis i detta avseende, sådan den kommit till uttryck i kollegii yttrande, synes välgrundad. Det nu använda uttrycket kartellavtal eller andra liknande konkurrensbegränsande överenskommelser för emellertid närmast tanken till avtal mellan företagare i samma produktionsled, s. k. horisontella avtal. Även vertikala avtal kan dock registreras. Detta synes böra komma till uttryck i lagtexten genom att registreringen anges omfatta konkurrensbegränsande överenskommelse.

Enligt 1946 års lag skall konkurrensbegränsande överenskommelse särskilt anmälas och i regel sker registreringen efter en sådan anmälan, vilken enligt vad företagaren måste inse syftar till överenskommelsens offentliggörande i kartellregistret. Genom att den särskilda anmälningsformen slopats förlorar förfarandet i viss mån den stadga det nu äger. Införandet i registret skall i regel följa på en vanlig anmaning att lämna uppgift. Det synes därför lämpligt att i lagen intaga föreskrift att myndigheten ofördröjligen skall underrätta dem som slutit eller biträtt överenskommelsen om beslut att den skall registreras. Härigenom tryggas att vederbörande företagare får tillfälle bevaka sina möjligheter att överklaga beslutet om registreringen.

För att förebygga det missförstånd, som med hänsyn till stadgandet i 27 § 1953 års lag måhända eljest skulle kunna uppkomma, synes lämpligt särskilt angiva att med överenskommelse jämställes stadgar för sammanslutning av företagare samt av sådan sammanslutning utfärdade bestämmelser och föreskrifter.

9 §.

Såsom jag tidigare anfört bör tystnadsplikten för myndighetens tjänstemän ha samma omfattning som sekretessen beträffande handlingar som inkommit till eller upprättats av myndigheten för ifrågavarande verksamhet. Detta synes kunna uttryckas så att vunnen kännedom om drift- eller affärsförhållanden icke må yppas i vidare mån än som är erforderligt för fullgörande av vederbörandes tjänst eller uppdrag.

10 §.

Utredningen föreslår för brott mot uppgiftsskyldigheten en straffbestämmelse som utformats efter mönster av 10 § första stycket 1946 års lag. Enligt förslaget skall emellertid även den som av oaktsamhet, även om den ej är grov, lämnar oriktig uppgift kunna straffas. Den sålunda föreslagna utvidgningen är främst föranledd därav att ett omsorgsfullt fullgörande av ifrågavarande uppgiftsskyldighet får anses vara av största vikt, icke minst vid en tillämpning av den nya prisregleringslagen. Oaktsamhetsrekvisitet lär vidare vara av visst värde genom att möjliggöra straffrättsligt ingripande i nödig utsträckning även mot den för ett företag ansvarige, ehuru denne icke själv lämnat den oriktiga uppgiften.

Kommerskollegium har intet att invända mot att även gärningar, begångna av oaktsamhet, göres straffbara. Kollegium anser dock, att liksom i ransonerings- och förfogandelagarna, undantag från straffbarheten bör gälla för oaktsamhet som är ringa. *Näringsfrihetsrådet* och *Sveriges köpmannaförbund* delar denna åsikt. *Sveriges industriförbund* finner, med hänsyn till att utredningen icke angivit att den nuvarande straffbestämmelsen visat sig otillräcklig och då man rimligen icke bör ställa större krav på en företagare i nu ifrågavarande hänseende än exempelvis på skattskyldiga vid självdeklaration, att straffbestämmelsen bör begränsas till fall av grov oaktsamhet. Ringa oaktsamhet bör i varje fall ej föranleda ansvar. Även *länsstyrelsen i Västernorrlands län* finner att utvidgningen av straffbestämmelsen i fråga om oaktsamhet knappast är motiverad. *Stockholms handelskammare* delar industriförbundets uppfattning att endast grov oaktsamhet bör vara straffbar. Icke minst den obestämda innebörd uppgiftsskyldigheten erhållit enligt förslaget motiverar enligt kammarens mening särskild försiktighet då det gäller utkrävande av ansvar. Samma åsikt uttalas av *handelskammaren i Gefle* samt *Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare*.

Departementschefen

I likhet med vad som i motsvarande hänseende gäller enligt allmänna förfogandelagen och allmänna ransoneringslagen torde underlåtande att lämna uppgift och lämnande av oriktig uppgift böra vara straffbart, om det skett uppsåtligen eller av oaktsamhet, som ej är ringa. Straffet synes böra vara dagsböter. Emellertid bör också upptagas en bestämmelse att om brottet är grovt den felande skall dömas till fängelse i högst ett år eller dagsböter.

11 §.

Bestämmelserna om straff för brott mot tystnadsplikt synes kunna utformas i huvudsaklig överensstämmelse med motsvarande regler i 38 och 42 §§ allmänna förfogandelagen. Även olovligt utnyttjande av vad som skall hemlighållas bör omfattas av straffbestämmelsen.

12 §.

Till denna paragraf föreslås överförd den nu i 11 § 1946 års lag intagna bestämmelsen om möjlighet att inför lyckta dörrar handlägga mål rörande brott eller utdömande av vite enligt ifrågavarande lag.

13 §.

Denna paragraf motsvarar stadgandet i 14 § 1946 års lag.

14 §.

Kommerskollegium föreslår att lagen kompletteras med uttryckliga bestämmelser att lagen icke skall äga tillämpning å överenskommelse mellan arbetsgivare och arbetstagare angående arbetslön och andra arbetsvillkor. Detta anser kollegium visserligen gälla ändå, men med hänsyn till att motsvarande regler intagits i 28 § 1953 års lag föreligger risk för missuppfattning.

Departementschefen

Vad kommerskollegium förordat finner jag böra iakttagas genom att en bestämmelse, motsvarande 28 § 1953 års lag, införes i denna paragraf.

15 §.

Erforderliga tillämpningsföreskrifter torde liksom nu är fallet enligt 1946 års lag få utfärdas av Kungl. Maj:t.

Ikraftträdandebestämmelserna

Lagen bör träda i kraft samtidigt som ändringarna i 1953 års lag, d. v. s. den 1 januari 1957.

**Förslaget till lag om ändrad lydelse av 20 § lagen den 28 maj 1937 om
inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar**

Förslaget innebär en anpassning av paragrafens ordalydelse till den föreslagna lagen om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden. Därutöver föreslås i överensstämmelse med vad jag anfört i det allmänna avsnittet icke annat än en jämkning i syfte att utmärka att det endast är då handlingen lämnar uppgift om en viss företagares förhållanden som den icke får utlämnas.

Även denna lagändring bör självfallet träda i kraft den 1 januari 1957.

I enlighet med vad sålunda anförts har jag låtit inom handelsdepartementet upprätta förslag till

1) *lag angående ändring i lagen den 25 september 1953 (nr 603) om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet;*

2) lag om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden; samt

3) lag angående ändrad lydelse av 20 § lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar.

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över de under 1) och 2) anmärkta lagförslagen, av den lydelse bilaga¹ till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen angivna ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Bo Gejrot

¹ Denna bilaga, som fränsett en mindre jämkning av redaktionell natur är likalydande med de vid propositionen fogade lagförslagen, har här utelämnats.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 22 mars 1956.

Närvarande:

justitieråden LECH,
REGNER,
LIND,
regeringsrådet LORICHS.

Enligt lagrådet den 15 mars 1956 tillhandakommet utdrag av protokoll över handelsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 23 februari 1956, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till

- 1) lag angående ändring i lagen den 25 september 1953 (nr 603) om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet; samt
- 2) lag om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden.

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av tingsdomaren R. Hermansson.

Lagrådet lämnade förslagen utan erinran.

Ur protokollet:

Sverker Jonson

Utdrag av protokollet över handelsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 23 mars 1956.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden ZETTERBERG, STRÄNG, ERICSSON, NORUP, HEDLUND, HJALMAR NILSON, NORDENSTAM, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för handelsdepartementet, statsrådet Lange, lagrådets den 22 mars 1956 avgivna utlåtande över de den 23 februari 1956 till lagrådet remitterade förslagen till

- 1) lag angående ändring i lagen den 25 september 1953 (nr 603) om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet; samt
- 2) lag om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden.

Under förmälan att lagrådet lämnat lagförslagen utan erinran hemställer föredraganden, att lagförslagen, det förstnämnda sedan i detsamma vidtagits en mindre jämkning av redaktionell natur, samt det vid protokollet för den 23 februari 1956 fogade förslaget till lag angående ändrad lydelse av 20 § lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar måtte genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställer förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Bo Gejrot